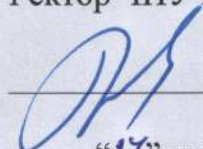

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 4
"27" квітня 2023 р.

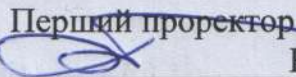
З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
Ректор ЧНУ ім. Петра Могили

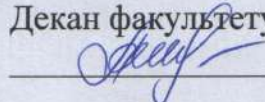

Л. П. Клименко
"27" квітня 2023 р.

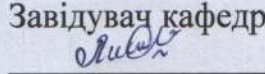
ПРОГРАМА

атестаційного екзамену

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 032 Історія та археологія
галузі знань 03 Гуманітарні науки

Перший проректор

Ю. В. Котляр

Декан факультету політичних наук

А. О. Хмель

Завідувач кафедри історії

І. С. Міронова

Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 10 від 30 березня 2023 року)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Історія та археологія – це, насамперед, бачення, яке вимагає часової і просторової відстані при об'єктивному аналізі. Лише завершені історичні цикли (економічний, політичний, релігійний, культурний), тобто цикли, щодо яких можна дістати всебічну перспективу, є предметом історії.

Вивчення гуманітарних наук складає важливу частку загальноосвітньої і світоглядної підготовки сучасних спеціалістів і сприяє розвитку особистості та виробленню нею творчого підходу до вирішення виробничих проблем. До найважливіших суспільних наук відноситься історія.

Історія – це наука про минуле людського суспільства і про його сьогодення. Це також наука про закономірності розвитку суспільного життя в конкретних формах, в просторо-часових вимірах. Минуле є активним чинником змін у теперішньому. Змістом історії взагалі є історичний процес, що розкривається в явищах життя людини, відомості про які збереглися в історичних пам'ятках і джерелах. Явища ці надзвичайно різноманітні. Вони стосуються розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

Історія як суспільний процес є життєдіяльністю у просторі і часі людей, які переслідують різноманітні інтереси. Наука історія служить справі людського самопізнання. Людині важливо пізнати себе, оскільки уявлення про власні можливості може скластися лише на основі минулої життєдіяльності. Завдяки історії ми дізнаємося, що та чи інша людська спільнота зробила, тим самим – що вона собою являє і на що здатна в майбутньому.

Курс «Археології» робить вагомий внесок у формування світоглядних уявлень, професійного та загальноосвітнього рівня майбутніх спеціалістів в галузі історія. Предметом курсу є поняття про археологію як науку, що вивчає розвиток людського суспільства та закономірності цього розвитку на основі дослідження речових джерел і відтворює за ними давню історію людства.

Історія – наука багатогалузева. Вона складається з цілої низки самостійних галузей історичного знання, а саме: історії економічної, політичної, соціальної, громадянської, військової, історії держави та права.

Атестація випускників освітньої програми «Історія та археологія» спеціальності 032 «Історія та археологія» здійснюється у формі атестаційного екзамену та завершується видачею документу встановленого зразка про присудження особі ступеня вищої освіти – бакалавр із присвоєнням освітньої кваліфікації: «Бакалавр історії та археології».

Складання здобувачем атестаційного екзамену з історії та археології передбачає оцінювання досягнення результатів навчання, визначених Стандартом вищої освіти та освітньою програмою.

Атестація здійснюється відкрито і публічно.

Метою комплексного атестаційного екзамену є перевірка досягнень результатів навчання та оцінювання рівня професійних знань, умінь та навичок випускників освітньо-професійної програми «Історія та археологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з використанням загальнодержавних методів комплексної діагностики.

До основних завдань комплексного атестаційного екзамену відноситься перевірка:

- набутих здобувачем вищої освіти компетентностей (загальних та спеціальних);
- рівня володіння сучасним історичним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання складних задач та практичних проблем;
- рівня володіння методологією та інструментарієм проведення історичного дослідження.

Підсумкова атестація є формою виявлення ступеню підготовленості випускників, які здобувають базову вищу освіту, до здійснення самостійної професійної діяльності за обраним фахом. Під час випробувань оцінюється рівень досягнення визначених результатів навчання та їх відповідність кваліфікації «Бакалавр історії та археології» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 04. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 05. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 06. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 07. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 08. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 09. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

ЗК 11. Здатність дослідної діяльності: дослідницькі навички, навички емпіричних та інтерпретаційних досліджень, аналізу, оцінки та синтезу нових ідей.

ЗК 12. Здатність формулювати власний аргументований погляд на дискусійні проблеми й вести наукову полеміку.

Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)

ФК 01. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 02. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

ФК 03. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

ФК 04. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 05. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

ФК 06. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

ФК 07. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

ФК 08. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

ФК 09. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

ФК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ФК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

ФК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

ФК 13. Здатність до моделювання форм та засобів здійснення педагогічних завдань, здійснення контролю в межах професійно-педагогічної діяльності, аналізу педагогічних ситуацій на основі спеціальних алгоритмів.

ФК 14. Здатність до організації позакласної виховної роботи з учнями і створення умов для їх самовиховання, педагогічного прогнозу у сферах загального розвитку особистості учня, успішності його навчання та виховання, володіння навиками організації та проведення позаурочної роботи з історії. Вміння організувати науковий пошук учнями – через гурткову роботу, індивідуальну роботу з обдарованими чи просто зацікавленими учнями, через Малу академію наук.

ФК 15. Здатність до роботи з інформацією для прийняття рішень органами державного управління, місцевого та регіонального самоврядування; здатність до роботи з інформацією для забезпечення діяльності аналітичних центрів, громадських та державних організацій, засобів масової інформації; здатність до розробки інформаційного забезпечення історико-культурних та історико-краєзнавчих аспектів в тематиці діяльності організацій та закладів культури.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 01. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу та історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 02. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 04. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 05. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 06. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 07. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 08. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 09. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ПРН 15. Планувати дослідницькі проєкти з історії, археології, краєзнавства та ін. Використовувати знання за фахом для проведення занять з історії, виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, у професійній діяльності в органах державної влади і місцевого самоврядування, аналітично-інформаційних інституціях, засобах масової інформації, соціальних і культурних закладах, громадських організаціях тощо.

ПРН 16. Користуватися програмними засобами, працювати в комп'ютерних мережах, створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси; впроваджувати засоби інформаційних технологій в професійній діяльності.

Атестаційний екзамен проводиться в усній формі. Білет складається з чотирьох питань (археологія; всесвітня історія; історія України; спеціальні історичні дисципліни). Відповідь на кожне питання оцінюється в 25 балів. Загалом $25 \times 4 = 100$ балів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України як наука та навчальний предмет. Предмет і завдання курсу історії України, міжпредметні зв'язки. Історія України як складова частина загальносвітової історії. Місце і значення вітчизняної історії в системі фахової підготовки і виховання громадянської позиції, вироблення історичної свідомості. Наукова література та джерела з історії України.

Найдавніші племена і держави на території України. Археологічні дослідження на території України. Поява людини. Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Трипільська культура, її традиції в культурах пізніших народів. Писемні відомості про киммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Економічні зв'язки з країнами Середземномор'я та Передньої Азії. Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я.

Східні слов'яни. Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян, їх розселення, заняття, звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією. Східнослов'янські племінні союзи VI–IX ст. Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Територіальна община. Поява власності. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами. Система оборонних споруд.

Київська Русь. Передумови утворення Київської Русі, теорії її виникнення. Походження термінів «Русь», «Руська земля». Соціально-економічні і політичні фактори об'єднання слов'ян. Перетворення Києва на державний центр. Князь Олег. Утворення Київської Русі, внутрішні та зовнішні фактори її розвитку за Ігоря, Ольги, Святослава. Відносини Русі з кочівниками. Військові походи князів. Розширення кордонів. Етнічні процеси. Початок формування української народності. Русь і Візантія. Хрещення Русі та його історичне значення. Київська митрополія. Володимир Великий та Ярослав Мудрий. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. «Руська правда». Культура. Міжнародні зв'язки Київської Русі та її місце в історії Європи.

Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.). Причини ослаблення влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Причини роздробленості Русі. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Етноніми «русичі», «русини», «руські люди» та їх ідентифікація. Перші згадки про етнотопонім «Україна». Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Ярослав Осмомисл. Протистояння експансії польських і угорських феодалів. Роман Мстиславович. Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинського князівства. Виникнення і зростання міст. Суспільно-політичний і адміністративний устрій. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Ідея єдності Русі. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Культура періоду роздробленості Русі (XII – перша половина XIV ст.).

Україна під владою Литви і Польщі. Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Політика великих литовських князів на українських землях. Кревська унія. Розширення південних кордонів князівства. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Сіверські землі. Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Надання

магдебурзького права українським містам. Формування панщинно-фільварського господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статути. «Устава на волоки». Руйнування общини. Форми соціального протесту мас. Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква. Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Місце козаків в охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Причини, час і місце заснування першої Запорозької Січі, зміна її розташування. Початок морських походів козаків у турецькі володіння. Етнічні процеси. Пам'ятки культури XIV–XVI ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.). Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі, соціально-економічний розвиток. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста і магдебурзьке право. Ремесла і промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля. Культурний розвиток українських земель наприкінці XVI – на початку XVII ст. Покатоличення та ополячення місцевої знаті. Виникнення братств. Криза православ'я. Берестейська церковна унія.

Зростання козацтва в другій половині XVI ст. Козацькі повстання. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Формування суспільно-політичного устрою Запорозької Січі. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки і козацька голота (сірома). Козацькі ради. Господарство, побут і звичаї козаків. Військове мистецтво. Духовним світ українського козацтва. Козацькі повстання кінця XVI ст. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Відновлення значення Києва як політичного і духовного центру українського народу. Запорозькі козаки в битвах під Цецорою і Хотином. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права і вольності. Спроба уряду взяти козаків під постійний контроль. Козацькі повстання 20–30-х рр. XVII ст. Ординація 1638 р.

Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Україна напередодні Визвольної війни. Причини, характер, рушійні сили, мета та етапи Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Зборівський договір. Молдавські походи. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір. Битва під Батогом. Жванецька угода. Українсько-російські зв'язки в роки війни. Переяславсько-московський договір 1654 р., його оцінка в історіографії. Ліквідація старого державного ладу і зародження української козацької держави, її територія та адміністративно-територіальний устрій. Соціальний аспект подій Визвольної війни. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Відновлення війни з Річчю Посполитою. Другий похід Б. Хмельницького на західноукраїнські землі. Віленське перемир'я. Війна України проти Речі Посполитої у складі коаліції.

Українська козацька держава (друга половина XVII – XVIII ст.). І. Виговський. Порушення царем Переяславської угоди. Гадяцький договір. Ю. Хмельницький. Розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Чорна Рада. П. Тетеря та І. Брюховецький. Україна у політичних планах Росії, Речі Посполитої та Османської імперії. Андрусівський мир. П. Дорошенко. Бучацька угода. Д. Многогрішний та І. Самойлович. Обмеження автономії України. Чигиринські походи. Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і закріплення поділу України. Соціально-економічні наслідки Визвольної війни. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної України і Слобожанщини. Наступ на політичну автономію України. І. Мазепа, його соціальна політика. Зміцнення влади козацької старшини. «Коломацькі статті». Україна у Північній війні. Перехід І. Мазепи на бік Карла XII та наслідки цього для України. І. Скоропадський. Полтавська битва. Смерть І. Мазепи. Гетьман у вигнанні П. Орлик. «Конституція». П. Полуботок. Інкорпораційна політика царизму. Малоросійська колегія. Боротьба старшини за

відновлення гетьманства. Д. Апостол. Робота кодифікаційної комісії. Впровадження міністерського правління. К. Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Судова реформа. Культура України XVII–XVIII ст.

Запорізька Січ у другій половині XVII – XVIII ст. Запорожці у боротьбі проти татаро-турецької агресії. Іван Сірко. «Вічний мир» і зміна політичного статусу Запоріжжя. К. Гордієнко, Запорізька Січ під час Північної війни. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам'янська та Олешківська Січі. Нова Січ. Військова структура та адміністративне управління. Заснування слобід і містечок. Розвиток хутірського господарства. Побут, звичаї і культура запорожців. Місце церкви в духовному житті козаків. Система навчання і виховання молоді. Січова школа. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Запорізька Січ і повстанський рух на Правобережній Україні. Будівництво Української лінії. Утворення на козацьких Вольностях колоній іноземців. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморською козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Правобережні та західноукраїнські землі під владою Речі Посполитої (друга половина XVII – XVIII ст.). Спустошення Наддніпрянського Правобережжя. Бахчисарайський мир. Умови економічного розвитку. Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана І. Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р. Організація слобід. Розвиток фільваркової системи. Церковне життя. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі у складі Молдовського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії.

Інкorporація України в державну структуру Російської та Австрійської імперій. Поділ українських земель між Росією та Австрією за підсумками трьох поділів Речі Посполитої. Захоплення Російською імперією Криму. Діяльність П. О. Рум'янцева-Задунайського. «Генеральний опис Малоросії». Накази різних станів депутатам у законодавчу комісію 1767 р. Ліквідація полково-сотенного та судового устрою Гетьманщини. Поширення на козацьку старшину прав російського дворянства. Україна в російсько-турецьких війнах другої половини XVIII ст. Заселення Південної України. Виникнення чорноморських портів і міст. Адміністративний устрій. Культура України середини і другої половини XVIII ст.

Українські землі у складі Російської імперії в першій половині XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Загострення соціальних суперечностей. Інвентарна реформа. Участь українського населення у війні 1812 р. Селянські рухи, виступи робітників і військових поселенців. Декабристи в Україні. Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830–1831 рр. на Україну. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. Г. Шевченко в українському національному русі.

Західноукраїнські землі в першій половині XIX ст. Криза кріпосницького господарювання. Народні рухи в Галичині і на Буковині. Економічне становище Буковини і Закарпаття. Національне відродження в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848–1849 рр. Головна руська рада. Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Закарпатські «будителі». Селянство в революції. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини.

Українська культура в першій половині XIX ст. Політика царизму в галузі культури і освіти. Переслідування української мови. Політика австрійського уряду щодо української культури. Розвиток освіти і науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Формування національної інтелігенції. Українські вчені. Народне і професійне мистецтво. Архітектура. Традиційно-побутова

культура. Українська література.

Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. Кримська війна і Україна. Піднесення антикріпосницького руху. «Київська козаччина». Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Реформи 60–70-х рр. XIX ст.: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Народження вітчизняної буржуазії. Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Місце України у світовому землеробстві. Поглиблення соціального розшарування села. Зростання міст. Класи і стани українського суспільства. Становлення української нації. Український національний рух. Відлуння польського повстанського руху в Україні. В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади, їх наукова і освітня діяльність. Громадівський соціалізм. Студентські громади. «Братство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. «Ходіння в народ». «Чигиринська змова». Народовольці в Україні. Робітничий рух. Перші соціал-демократичні організації. Політизація національного руху. Перші політичні партії.

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848–1849 рр. Чужоземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Суспільно-політичний рух після революції 1848–1849 рр. Москвофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української націонал-демократичної партій.

Культура України в другій половині XIX ст. Тенденції культурного розвитку. Валуєвський циркуляр і Емський указ. Ставлення до української культури в Австро-Угорщині. Освіта: початкова, середня освіта. Розвиток мережі вищих учбових закладів. Культурно-освітні заклади. Наукові заклади. Університетська наука. Наукові товариства. Досягнення українських вчених у різних галузях науки. Діяльність Археографічної комісії. НТШ у Львові. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Жанри музичної культури. Образотворче мистецтво. Архітектурні споруди. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів.

Україна на початку XX ст. Соціально-економічне становище українських земель у складі Російської імперії. Монополізація економіки. Економічна криза 1900–1903 рр. Робітничі страйки. Масові селянські виступи. Українська політична думка на початку XX ст. Студентський рух. Україна в революції 1905–1907 рр. Позиції політичних партій. Робітничі страйки в Україні після «кривавої неділі». Повстання на броненосці «Потьомкін». Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи у Харкові, Олександрівську, Донбасі. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. «Просвіти» в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа, її економічні та політичні наслідки. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Робітничий і селянський рух. Українське питання в Державній Думі. Західноукраїнські землі на початку XX ст. Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій «Січ». «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан. Україна в першій світовій війні. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Товариство українських поступовців. «Спілка визволення України». Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Розвиток культури. Освіта і наука. Український театр. Зародження українського художнього кіно. Посилення громадського інтересу до українського фольклору.

Боротьба за відродження державності України (1917–1920 рр.) Лютнева революція 1917 р. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма. М. С. Грушевський і В. К. Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських та соціальних депутатів. Програма і цілі українських та загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади в українських губерніях Росії після утворення в Петрограді Тимчасового Уряду. Всеукраїнський національний конгрес 7–8 квітня 1917 р. Курс на автономію України. Відносини Центральної Ради та Тимчасового Уряду. I Універсал. Всеукраїнські з'їзди: селянський, військовий, робітничий та ін. Генеральний секретаріат. II Універсал Центральної Ради. Поглиблення економічної кризи та погіршення становища трудящих України влітку та восени 1917 р. Корніловський заколот та Україна. Ставлення різних політичних сил та партій України до збройного повстання у Петрограді в жовтні 1917 р. III Універсал. Утворення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів в Україні. Боротьба більшовиків за владу. Виникнення в Україні радянського уряду. Вторгнення більшовицьких військ з Росії. IV Універсал Центральної Ради. Прийняття Конституції УНР. Підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна політика. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Відновлення УНР. Склад, соціальна база, політика Директорії. С. Петлюра. Революційні події 1918 р. на західноукраїнських землях. Політичні партії Східної Галичини. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР. Війна з Польщею. Визвольний рух у Північній Буковині та Закарпатті. Інтервенція Антанти на Півдні України. Друга війна УНР і Радянської Росії. Встановлення влади рад в Україні на початку 1919 р. Декларація радянського уряду України від 25 січня 1919 р. Х. Г. Раковський. III Всеукраїнський з'їзд рад. Перша радянська конституція України. Політика більшовиків в Україні у 1919 р. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Політичні керівники руху. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений). Зайняття України військами А. Денікіна. Війська УНР і ЗУНР у боротьбі з денікінцями. Повстанський рух в тилу денікінської армії. Визволення України від денікінських військ і відродження УРСР наприкінці 1919 р. В. І. Ленін та українське питання. Державне і господарське будівництво. Саморозпуск партій боротьбистів і борбистів. Варшавський договір Ю. Пілсудського і С. Петлюри. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля. Ризький мирний договір. Основні уроки української національної революції.

УСРР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.). УСРР в системі «договірної федерації». Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 р. Соціально-економічне і політичне становище України на початку 1920-х рр. Перехід до нової економічної політики. Мета і цілі НЕПу в інтерпретації В. І. Леніна. Голод 1921–1923 рр.: причини і наслідки. Аграрна політика державної партії. Неп у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Проблема безробіття. Перші наслідки відбудовного процесу.

Природа радянського тоталітарного режиму, роль РКП(б) і КП(б)У, профспілок, комнезамів, комсомолу. Феномен «націонал-ухильництва». Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на «всеосяжну колективізацію» селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза НЕПу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. «Ножиці цін». Хлібозаготівельні кризи. Політика коренізації, її особливості та наслідки. Досягнення і прорахунки українізації. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Перші кроки культурного будівництва: кампанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень

в установи ВУАН. Наслідки радянзації науки. Національне відродження у літературі та мистецтві. Антицерковна політика державної партії.

Українська РСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929–1938 рр.). Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури Й. В. Сталіна. Згорання НЕПу. Курс на «розгорнуте будівництво соціалізму». Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ізотовський рух. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1928–1929 рр. Поворот до суцільної колективізації та «розкуркулення»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931–1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. «Робота» хлібозаготівельних комісій. Голодомор 1933 р. і його наслідки. Колгоспи в системі командної економіки після 1933 р. Відмова від продрозкладки. Політвідділи МТС і радгоспів. Зростання культу особи Й. В. Сталіна. Репресії в Україні. Судові політичні процеси 1930-х рр. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У. Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії УРСР 1930-х рр. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження». Умови і результати культурного розвитку в 1930-х рр. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Запровадження атестації наукових кадрів. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Становище на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії та організації українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Укладення пакту Молотова–Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянізація. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Генеральний наступ гітлерівських військ влітку 1942 р. на півдні. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Утворення Української повстанської армії. Нова програма і тактика Організації українських націоналістів. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання наступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях України. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН–УПА. Перехід націоналістів до тактики двофронтової боротьби. Завершення боїв за Україну восени 1944 р. Початок відбудовчих робіт. Демографічні наслідки війни. Вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Україна у першому повоєнному десятиріччі. Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 р. Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Відмова Й. В. Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція «Вісла». Напівпримусовий обмін населенням між Україною і Польщею. Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Насильницька колективізація в Західних областях України. Нова хвиля масових репресій проти громадян України. Львівський церковний собор 1946 р. і ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН–УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження. Л. М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів.

Хрущовська «відлига» та її особливості в Україні. Україна після смерті Й. В. Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа. Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Й. В. Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Заходи щодо удосконалення і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шістдесятників», їх роль у національно-культурному житті. Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. Реформи середини 1960-х рр., їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Й. В. Сталіна. Деформації в структурі економіки України, хижацька експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства. Шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл. Звільнення П. Ю. Шелеста. Подальше обмеження прав України. В. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. Політичні репресії 1960–70-х рр. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985–1991 рр.) Спроби М. С. Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної ради». Спроба серпневого (1991 р.) перевороту в Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державно-творчому процесі. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори президента України. Л. М. Кравчук – Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Розвиток незалежної України. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту. Запровадження грошової одиниці та інших інститутів державності. Прийняття Конституції України. Реформування економіки в напрямку переходу до ринкових відносин, приватизація та її суперечливий характер. Зниження темпів сільськогосподарського і промислового виробництва, наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнародні відносини та їх правове регулювання. Кримська автономія. Формування багатопартійності, характеристика платформ політичних партій у виборах до Верховної Ради України 1994, 1998, 2002, 2006 рр. Президентські вибори 1991, 1994, 1999, 2004, 2010, 2014, 2019 рр.

«Помаранчева» революція в Україні. Конституційна реформа. «Революція гідності» в Україні. Війна на Сході України. Сучасна розстановка політичних сил в Україні. Основні напрямки етнополітики. Шляхи духовного відродження народу.

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Взаємини України з країнами СНД, Євросоюзу, США, країнами Азії і Африки. «Політика багатовекторності» та євроінтеграційні процеси в Україні. Українська діаспора на сучасному етапі. Підсумки історичного шляху українського народу і найголовніші уроки історії його змагань за свободу, незалежність, соборність і державність.

Російсько-українська війна (2022–2023 рр.). Збройна агресія російської федерації проти України. Початковий період – окупація Автономної Республіки Крим, демонстраційні дії з розгортання угруповань військ (сил) на кордонах; дестабілізація російськими спецслужбами обстановки у східних та південних областях України (20 лютого – початок квітня 2014 р.). Перший період збройного конфлікту на Сході України – подолання «гібридної агресії» російської федерації та активні дії по звільненню території Донецької і Луганської областей від російських терористичних осередків; початок двосторонніх домовленостей (початок квітня – 19 вересня 2014 р.). Другий період – локалізація конфлікту, ведення стабілізаційної операції на Сході та Півдні України (з 19 вересня 2014 р.).

Третій період російсько-української війни (з 24 лютого 2022 р.). Підготовчий етап російсько-української війни (грудень 2021 р. – 23 лютого 2022 р.). Перший етап: Перша стратегічна оборонна операція (24 лютого – квітень 2022 р.). Битва за Київ (24 лютого – 1 квітня 2022 р.). Бої за Ірпінську агломерацію. Бої за Гостомельський аеропорт. Бої за Маріуполь.

Другий етап: Друга стратегічна оборонна операція (травень – серпень 2022 р.). Бої за Северодонецьк. Бої на р. Сіверський Донець. Стримування противника на Лиманському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках. Острів Зміїний.

Третій етап: стратегічна наступальна операція (вересень – грудень 2022 р.). Харківська наступальна операція Сил оборони України. Херсонська наступальна операція Сил оборони України. Стримування противника на Лиманському, Бахмутському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках в ході ведення оборонних операцій угрупованнями військ: оборона міста Бахмут та навколо нього; бої в районі Білогорівки та Лисичанського НПЗ; бої за Павлівку.

Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Реакція світової спільноти.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Вступ. Стародавня історія.

Всесвітня історія, її періодизація та основні закономірності. Предмет та об'єкт всесвітньої історії, її головні закономірності, основні поняття та проблеми. Поняття цивілізації та її типи. Періодизація всесвітньої історії в сучасній історичній науці і методологічні засади вивчення її основних етапів, метод історії. Основні джерела і література із всесвітньої історії, їх класифікація за основними етапами розвитку світової цивілізації. Сучасний стан та проблеми вітчизняної та зарубіжної історіографії всесвітньої історії.

Історія стародавнього світу. Стародавній Схід. Основні види джерел, хронологія Стародавнього Сходу. Релігії та релігійне життя на Стародавньому Сході.

Стародавній Єгипет. Стародавня Месопотамія. Мала Азія та Закавказзя в стародавню добу. Східне Середземномор'я та Аравія. Іран та Середня Азія. Південна Азія. Країни Східної та Південно-Східної Азії.

Стародавня Греція. Грецька колонізація. Грецькі міста Причорномор'я в V–IV ст. до н. е. Піднесення Македонії та встановлення македонської гегемонії в Греції. Культура Греції класичного періоду. Держава Олександра Македонського. Греція та Близький Схід в добу еллінізму. Елліністична культура.

Стародавній Рим. Періодизація давньоримської історії. Суспільство і держава в Італії (VI–III ст. до н. е.). Утворення Римської середземноморської імперії (III–I ст. до н. е.). Римська культура III–I ст. до н. е.

Рання Римська імперія. «Золота доба» Римської імперії в II ст. н. е. Римська культура доби принципату. Виникнення та становлення християнства. Криза і загроза розпаду Римської імперії (III ст. н. е.). Римське суспільство і держава в епоху Пізньої імперії в IV ст. Розпад Римської імперії на Західну і Східну (Візантію). Падіння Західної Римської імперії.

Середньовіччя.

Джерела з історії середніх віків: типи, види, загальна характеристика. Фізико-географічна та етнічна характеристика Європи напередодні «Великого переселення народів». Формування феодалних відносин: спільні риси і особливості. Сутність феодалізму, його головні риси і проблеми генези в історіографії. «Велике переселення народів» і його значення в історії Європи.

Європа в раннє середньовіччя. Стародавні слов'яни: розселення, господарська діяльність, суспільний лад, культури. Колонізація слов'янами Балканського півострова. Утворення ранніх держав. Прийняття та розповсюдження християнства і його роль в житті слов'янських народів. Київська Русь у міжнародному житті Європи IX–XI ст. Становлення феодалного ладу: суть генезису феодалізму в Західній Європі (Франкська держава, Візантія). Суспільний лад франків. Імперія Карла Великого. Візантійська община VIII ст. за даними «Землеробського закону». Зовнішні зносини та культура Візантії VI–X ст. Західна Європа в IX–XI ст. Європа в епоху класичного (розвиненого) середньовіччя (XI–XV ст.). Країни і народи Східної, Центрально-Східної та Південно-Східної Європи в XI–XV ст. Країни і народи Західної Європи в XI–XV ст. Франція, Англія, Німеччина, Італія.

Середньовічне місто та його боротьба за незалежність. Суспільство, церква і культура Західної Європи. Християнізація Європи, релігійні рухи, наслідки конфронтації між східною та західною церквами. Формування середньовічної культури. Відродження і гуманізм в Італії XIV–XV ст. Міжнародні зв'язки в Західній Європі в XI–XV ст., їх характер та значення.

Європа в епоху пізнього середньовіччя і раннього нового часу (кінець XV – перша половина XVII ст. «Реформація і контрреформація. Селянські рухи, зміни в аграрних відносинах.

Формування централізованого апарату влади в Росії. Реформи Івана IV. Селянські війни в Росії. Російсько-польські війни на початку XVII ст. Польща й Литва в XV–XVI ст. Країни Північної Європи XVI – першої половини XVII ст.: політичний розвиток і Реформація. Чеські землі під владою Габсбургів у XVI – першій половині XVII ст. Гуситські війни, боротьба між таборитами і чашниками. Угорщина, Трансильванія, Молдовія і Валахія наприкінці XV – першій половині XVII ст. Балканські народи під владою Османської імперії в XVI – першій половині XVII ст. Утворення фільварків і «друге видання кріпосництва» в країнах Центральної і Східної Європи.

Країни Західної Європи у XVI – першій половині XVII ст. Велика селянська війна в Німеччині в XVI ст. Вчення М. Лютера і Т. Мюнцера. Повстання селян в Англії у XVI ст. Нідерландська буржуазна революція XVI ст. Французький абсолютизм XVI ст. та формування національної культури. Іспанія й Італія в XVI – першій половині XVII ст. Країни Північної Європи наприкінці XV – першій половині XVII ст.

Міжнародні відносини в XVI – першій половині XVII ст. Основні напрямки та національні особливості в розвитку культури Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

Країни Азії і Африки в середні віки. Китай, Корея, Японія, В'єтнамська держава, Камбоджа, Індонезія, Індія, Іран (IX–XV ст.). Арабські держави Азії та Африки в IX–XIV ст. Утворення самостійних державних об'єднань на території Магрибу. Іран: Підкорення монголам і Тимуру. Виникнення Сефевідської держави. Ірано-турецькі війни. Туреччина: Османська експансія на Балканах. Утворення централізованої Османської імперії. Доба Мехмеда II. Африка: держави Західної та Східної Африки. Ефіопська імперія.

Країни Азії і Африки в пізнє середньовіччя. Колоніальна експансія Португалії та Голландії в Індонезії. Індія: Держава Великих Моголів. Діяльність Ост-індських компаній. Іран: Грабіжницькі війни. Початок колоніального проникнення в Іран. Туреччина. Завойовницька політика і міжнародні зв'язки Османської імперії. Визвольний рух балканських народів, ослаблення центральної влади та сепаратизм. Арабські країни: завоювання арабських країн турками-османами та їх управління. Африканські держави: європейське проникнення в Африку і початок работоргівлі.

Нова історія.

Соціальна-політична криза в Європі середини XVII ст. Епоха абсолютизму. Просвітницький абсолютизм як форма організації європейського традиційного суспільства. Європа у період наполеонівських війн. Буржуазно-демократичні та національно-визвольні революції в Європі та Америці: історіографія проблеми.

Розвиток так званого початкового нагромадження капіталу і становлення капіталізму в країнах Європи та Америки (XVII–XVIII ст.). Культура нового часу.

Слов'янські народи і країни Центрально-Східної Європи в новій історії. Російська імперія у XVII ст. Російська культура кінця XVII – XVIII ст. «Зовнішня та колоніальна політика Росії в другій половині XVII – першій половині XIX ст. Дворянська опозиція і таємні товариства. Декабристи. Суспільно-політична думка Росії XVIII і XIX ст. Російська імперія та культура часів Миколи I. Доба реформ Олександра II. Перемога реакції. Революційний рух та політичний тероризм в Росії. Російсько-японська війна. Перша російська революція та її наслідки. Народи Російської імперії. Визвольна боротьба народів імперії наприкінці XIX – на початку XX ст. Розвиток російської культури.

Річ Посполита у другій половині XVII – XVIII ст. Економічний, політичний і культурний розвиток Польщі наприкінці XIX – на початку XX ст.

Слов'янські та придунайські народи в ярмі національного поневолення (друга половина XVII – XVIII ст.). «Просвітницький абсолютизм» в Австрійській державі, реформи Марії-Терези та Йосипа II. Просвітництво в Чехії, Словаччині, Угорщині, Хорватії. Національне відродження зарубіжних слов'янських народів наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Революції 1848–1849 рр. та її наслідки для поневолених народів

Центральної Європи. Національно-визвольна боротьба польського народу в XIX ст. Східна криза 1875–1878 рр. і балканські слов'яни. Російсько-турецька війна та звільнення Болгарії. Визнання незалежності Сербії. Російське управління у Болгарії: Д. Корсаков. Відродження болгарської державності. Тирновська конституція. Приєднання Боснії та Герцеговини до Австрії. Сербо-болгарська війна 1885 р. Австро-Угорщина у другій половині XIX – на початку XX ст. та культура її народів. Румунське королівство наприкінці XIX – на початку XX ст. Балканські війни початку XX ст. Слов'янські народи та країни Центрально-Східної Європи напередодні Першої світової війни.

Англія. Англійська буржуазна революція XVII ст. Сутність, історичне значення, етапи розвитку промислової революції в Англії. Англійське просвітництво кінця XVII – XVIII ст. Демократичний рух в Англії наприкінці XVIII – у першій чверті XIX ст. Колоніальна політика Англії XVIII–XIX ст. Британський імперіалізм та його особливості. Робітничо-соціалістичний рух в Англії наприкінці XIX – на початку XX ст. Соціальна політика правлячих кіл Англії на початку XX ст.

Ірландія. Загарбання Ірландії Англією та національно-визвольна боротьба ірландського народу у XVII – на початку XX ст.

Франція. Французький абсолютизм у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Соціально-політичні ідеї й течії французьких просвітителів XVIII ст. Французька буржуазна революція кінця XVIII ст. Перша імперія у Франції і війни Наполеона I. Реставрація Бурбонів. Липнева революція 1830 р. Франція в період Липневої монархії. Соціально-економічний розвиток і соціальні рухи у Франції в першій половині XIX ст. Соціальні вчення А. Сен-Сімона і Ш. Фур'є. Революція 1848–1849 рр. у Франції. Друга імперія: встановлення і причини падіння. Паризька комуна 1871 р. Робітничий і соціалістичний рух у Франції наприкінці XIX – на початку XX ст. Третя республіка у Франції. Внутрішньополітична боротьба і політичні кризи у Франції в 70-х рр. XIX – на початку XX ст. Культурний розвиток і зовнішня політика Франції наприкінці XIX – на початку XX ст.

Німеччина у XVII–XVIII ст. Революція 1848–1849 рр. в Німеччині. Політична боротьба у Німеччині в 50–60-ті XIX ст. з питання про шляхи об'єднання країни. Німецька імперія: політичний устрій, соціально-класова структура суспільства. О. Бісмарк. Робітничий і соціалістичний рух в Німеччині в кінці XIX – на початку XX ст. Німеччина в системі світових імперіалістичних протиріч.

Італія. Італійський національно-патріотичний рух від кінця XVIII ст. до революції 1848–1849 рр. Дж. Гарібальді. Об'єднання Італії. Робітничий і соціалістичний рух в Італії наприкінці XIX – на початку XX ст. Буржуазно-реформістська політика Джолітті.

Іспанія. Війна за іспанську спадщину (1701–1714 рр.) та її наслідки. Війна за незалежність та буржуазні революції у XIX ст. в Іспанії. Робітничий рух під час революції 1868–1874 рр. в Іспанії.

США в XVII–XVIII ст. Американська буржуазна революція XVIII ст. Утворення США. «Класова боротьба в США наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Виникнення двопартійної системи в США та її еволюції в першій половині XIX ст. Капіталізм та рабство в США в першій половині XIX ст. Боротьба проти рабства, аболіціоністський рух. «Доктрина Монро». Громадянська війна (1861–1865 рр.) і Реконструкція в США, Робітничий, соціалістичний та масовий демократичний рухи в США наприкінці XIX – на початку XX ст. Зовнішня політика США наприкінці XIX – на початку XX ст.

Латинська Америка. Війна за незалежність народів Латинської Америки 1810–1826 рр. Експансія американського імперіалізму в Латинській Америці наприкінці XIX – на початку XX ст. Мексиканська революція 1910–1917 рр. та її значення для народів континенту.

Історія країн Азії та Африки у новий час. Країни Азії та Африки на початок нового часу. Експансія європейських країн. Основні етапи та форми колоніальної експлуатації народів Сходу. Зародження національно-визвольного руху і специфіка

розвитку капіталізму у країнах Сходу.

Китай. Війна китайського народу проти блоку маньчжурських і китайських феодалів. Циньська імперія: державний лад, ідеологія, внутрішня і зовнішня політика. Російсько-китайські відносини. Англо-китайська війна. Повстання тайпінів. Японо-китайська війна 1894–1895 рр. і боротьба держав за розподіл Китаю. Розвиток буржуазно-революційного руху. «Об'єднаний союз» і три принципи політики Сунь Ятсена. Синхайська революція: відречення цинської династії й утворення Гоміндану.

Японія. Токугавська держава: політика і соціально-класова структура. Селянський рух і його форми. Революція 1867–1868 рр. в Японії і буржуазні перетворення. Особливості розвитку капіталізму в Японії. Російсько-японська війна 1904–1905 рр. і антивоєнний рух в Японії.

Індонезія. Панування голландської Ост-індської компанії в Індонезії. Антиколоніальне повстання на Яві у 1740 р. Витіснення голландців із Індонезії й захоплення її Англією. Народна війна 1825–1830 рр. на Яві. Політика «відкритих дверей» і міжімперіалістичні протиріччя в Індонезії. Національно-визвольний рух на Яві.

Індія. Криза режиму Великих Моголів, антимогольські рухи. Встановлення панування європейців на морських шляхах Індії. Індійське народне повстання 1857–1859 рр. Особливості розвитку капіталістичних відносин в Індії. Індійський національно-визвольний рух: основні течії. Індійський національний конгрес. Зародження халіфатського руху в Індії.

Афганістан. Розвиток феодальних відносин, боротьба проти панування індійських та іранських феодалів. Дуранійська держава. Завойовницькі походи Ахмедшаха. Англійська агресія в Афганістані. Друга англо-афганська війна. Англо-афганські договори 1855 і 1893 рр. Англо-афгансько-російські відносини. Рух младоафганців напередодні Першої світової війни.

Іран. Завоювання Ірану афганцями. Вторгнення турок до Ірану. Боротьба іранського народу проти завойовників. Внутрішня і зовнішня політика Надір-шаха. Народні повстання і розпад держави Надір-шаха. Утвердження в Ірані династії Каджарів. Англо-французька боротьба за Іран. Бабідські повстання в Ірані. Англо-іранська війна 1856 р. Розподіл Ірану на сфери впливу. Іранська революція 1905–1911 рр.

Османська імперія у XVII–XVIII ст. Реформи Селіма III. Російсько-турецька війна 1806–1812 рр. і Бухарестський мир. Зміцнення султанської влади при Махмуді II. Російсько-турецький договір 1833 р. Англо-турецька і франко-турецька конвенції 1838 р. Сутність танзимату. Криза феодального суспільства. Ввезення іноземного капіталу в Туреччину. Ліберально-конституційний рух у Туреччині у 60–70-х рр. XIX ст. Конституція 1876 р. Терористичний режим Абдул-Хаміда II. Младотурецька революція. Італо-турецькі й балканські війни. Політика геноциду щодо національних меншин, расистські концепції напередодні Першої світової війни. Пантюркізм.

Арабські країни. Соціально-економічний лад арабських країн, Мамлюки в Єгипті. Хусейнітський Туніс. Правління деїв в Алжирі. Лівія при Карманлі. Хасанідський Ірак. Ваххабіти в Аравії. Французька експедиція в Єгипет. Реформи Моххамеда Аллі. «Єгипетська криза» 1839–1841 рр. та її наслідки. Будівництво Суецького каналу й закабалення Єгипту іноземним капіталом. Відновлення турецького управління у Сирії, Лівані, Ірані і Лівії. «Арабське відродження». Колоніальна експансія Франції у Північній Африці. Конституційний рух в Єгипті 1879–1881 рр. Захоплення Єгипту Британією. Перетворення Тунісу у напівколонію. Алжир під владою Франції. Перетворення Марокко у напівколонію.

Тропічна Африка. Феодальні держави і європейські володіння у Західній Африці. Діяльність королівської африканської компанії. Створення централізованої Ефіопської держави і боротьба проти англійської агресії. Колоніальний поділ Африки. Берлінська конференція 1884–1885 рр. Французькі завоювання у Західній та екваторіальній Африці. Англійські загарбання у басейні Нігеру і на Золотому Березі. Німецькі колонії Того і

Камерун. Антиколоніальна боротьба африканських народів. Колоніальна агресія у Східній Африці.

Південна Африка. Початок європейської колонізації Південної Африки. Повстання проти німецького панування. Англо-бурська війна і створення Південноафриканського Союзу. Зміни в етнічному і соціальному складі населення Південної Африки. Виникнення Африканського національного конгресу.

Новітній час.

Основні критерії визначення новітнього періоду розвитку людського суспільства та його закономірності. Перша світова війна (1914–1918 рр.). Основні події на фронтах Першої світової війни. Утворення національних держав у Центральній та Південно-Східній Європі. Паризька мирна конференція. Версальсько-Вашингтонська система і післявоєнний устрій Європи. Ліга Націй та її роль у формуванні нової системи міжнародних відносин.

Форми та основні риси суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку європейських країн у міжвоєнний період. Тоталітаризм як феномен ХХ ст., його види та ознаки. Становлення радянської тоталітарної системи та сутність сталінізму в СРСР. Фашизм: причини виникнення, загальні риси і особливості розбудови «західних демократій». Ідеологічна боротьба між соціалізмом і капіталізмом, зовнішньополітичне протистояння двох систем, їх відносна стабілізація.

Зростання міжнародних суперечностей у 1930-ті роки. Руйнування Версальсько-Вашингтонської системи. Джерела війни в Європі.

Друга світова війна (1939–1945 рр.). Історіографія проблеми.

Світ після другої світової війни. Утворення двох військово-політичних блоків, складання біполярного світу, політика «холодної війни». Розпад колоніальної системи після Другої світової війни: основні етапи та наслідки. Становлення руху неприєднання. Міжнародний робітничий рух. Соціалістичний Інтернаціонал: нові тенденції розвитку. Науково-технічна революція та її вплив на розвиток людства. Формування «постіндустріального суспільства», світова економіка та інтеграційні процеси в Європі і світі: ЄС. Крах комуністичних режимів у Східній Європі, розпад СРСР та нове співвідношення сил у світі. Розвиток міжнародних відносин у післявоєнний період: основні етапи, їх особливості. Головні уроки і суперечності всесвітньої історії ХХ століття. Глобальні проблеми людства на початку ХХІ століття.

США. Наслідки Першої світової війни для США. Основні напрямки політичної та класової боротьби в США у 1918–1924 рр. Ізоляціоністський рух і боротьба з питань зовнішньої політики в США у міжвоєнний період. Економічна криза і «велика депресія» у США 1929–1933 рр. «Новий курс» Ф. Рузвельта. Робітничий і демократичний рух в США в 1930-ті рр. Зовнішня політика США в 1930-ті рр. США у Другій світовій війні. Посилення міжнародних позицій та зовнішньополітичні доктрини США після Другої світової війни. Негритянський та інші демократичні рухи в США у 1950–60-х роках. Р. Ніксон і зовнішня політика США. Загострення внутрішньополітичної боротьби в США в 1970-ті рр. США під час президентства Р. Рейгана, «рейганоміка». Програма «зоряних воєн» та зовнішня політика Рейгана. Політичний курс і зовнішня політика президента Б. Клінтона. Політика США на Близькому Сході і Балканах. Еволюція двопартійної системи й президентської влади США в період новітньої історії. Досягнення США у науково-технічному прогресі. Основні тенденції розвитку американської культури: співіснування масової та елітарної культур.

Канада. Наслідки Першої світової для Канади. Піднесення робітничого та фермерського руху. Конституційна криза 1926 р. Канада під час світової економічної кризи 1929–1933 рр. Загострення національного питання в країні, режим Дюпелі у Квебеку. Політика ліберальної та консервативної партій Канади після Другої світової війни. Загострення франко-канадського національного питання у 1950–70-ті рр.: криза «конфедерації». Адміністрація П. Е. Трюдо. Конституційна реформа 1982 р. Політичний

курс прем'єра Б. Марлуні (1984–1993 рр.). Вибори 1993 р., прихід до влади ліберальної партії, внутрішня й зовнішня політика Канади. Проблема Квебеку. Українці в Канаді.

Країни Латинської Америки. Основні напрямки і особливості економічного і політичного розвитку країн Латинської Америки у 1918–1939 рр. Революційні перетворення 1930-х рр. у Мексиці: індустріалізація та аграрна реформа. Політика США щодо латиноамериканських країн у міжвоєнний період. Прискорення впливу США в регіоні. Створення Організації американських держав (1948 р.). Кубинська революція 1959 р. Програма США «Союз в ім'я прогресу» для латиноамериканських (1961 р.) та її реалізація. Політика «економічного націоналізму». Між демократією і диктатурою: нестабільність політичного життя країн Латинської Америки, військові перевороти, диктаторські режими. Е. Че Гевара. Режими Ж. Варгаса та У. Бранко в Бразилії, Х. Д. Перона та Х. Р. Відели в Аргентині, Р. Б. Ортуньо в Болівії, Ф. Кастро на Кубі, Самоси в Нікарагуа, О. Торріхоса в Панамі, В. Альварардо в Перу, Р. Трухільо в Домініканській республіці, Ф. Дювальє на Гаїті, А. Піночета в Чилі. Революції, ліквідація військово-диктаторських режимів та відновлення конституційних норм в країнах Латинської Америки у 1980-ті рр. Економічні труднощі, міжамериканські відносини та інтеграційні процеси в Латинській Америці у 1990-ті рр.

Велика Британія. Економічне й політичне становище Великої Британії після Першої світової війни. Піднесення робітничого руху. Загальний страйк 1926 р. Лейбористська партія в соціально-політичній системі Великобританії в період між двома світовими війнами. Колоніальна та зовнішня політика Великобританії напередодні Другої світової війни. Великобританія у Другій світовій війні. У. Черчіль. Боротьба течій в лейбористській партії і політика її урядів після війни. Ліквідація Британської колоніальної імперії в 1940–60-ті рр. Уряд М. Тетчер і «неоконсерватизм» та причини успіхів консерваторів. Політика «трьох китів» уряду Дж. Мейджора. Еволюція лейбористської партії та її перемога на виборах 1997 р. Зовнішня політика Великобританії у 1970–90-ті рр.

Франція. Економічне й політичне становище Франції після Першої світової війни. Франція під час світової економічної кризи кінця 1920-х – початку 1930-х рр. Створення Народного фронту у Франції, його перемога на виборах 1936 р. та діяльність. Зовнішня політика Франції між двома світовими війнами. Франція у Другій світовій війні: капітуляція, рух Опору, визволення. Відродження Франції в період Тимчасового режиму (1944–1947 рр.). Шарль де Голль. Четверта Республіка. Загострення політичної боротьби. Колоніальна політика Франції (1947–1958 рр.). П'ята Республіка. Президентство Ж. Помпіду і В. Ж. д'Естена. Правління соціалістів (1981–1995 рр.). Франсуа Міттеран. Внутрішня й зовнішня політика Жака Ширака. Парламентські вибори 1997 р. і перемога лівих сил.

Німеччина. Веймарська республіка: конституція, проблема «західної» та «східної» орієнтації, політична криза 1923 р., поразка лівих сил. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929–1933 рр., репараційна проблема, поляризація політичних сил, діяльність КПП, зростання фашистської небезпеки. Фашистська диктатура в Німеччині (1933–1939 рр.). А. Гітлер. Розв'язання Другої світової війни. Політика окупаційної влади антигітлерівської коаліції в 1945–1949 рр. «Берлінська криза» 1948–1949 рр. Розкол Німеччини: причини та наслідки. Створення ФРН та НДР. ФРН в 1949–1990 рр. НДР у 1949–1990 рр. Революція 1989 р. та крах НДР. Об'єднання Німеччини. Сучасне політичне життя та зовнішня політика ФРН. Місце та роль Німеччини у новій Європі.

Італія. Наслідки Першої світової для Італії. Прихід до влади в Італії фашизму: передумови, причини і наслідки. Встановлення тоталітарної фашистської диктатури в Італії. Б. Муссоліні. Фашистська Італія – союзниця гітлерівської Німеччини у Другій світовій війні. Рух Опору в Італії. Політична боротьба й економічне становище країни після визволення від фашизму. Проголошення республіки: особливості італійської республіканської конституції. Діяльність однопартійного уряду де Гаспері (ХДП). Аграрні відносини в післявоєнній Італії. Італійське «економічне чудо» та його наслідки (1950–

1960-ті рр.). Італія та «Спільний ринок». Зростання політичної боротьби та нестабільності в Італії у 1970–80-ті рр.: урядові кризи. Суспільно-політична криза 1992–1994 рр. Проблеми сучасної Італії та її зовнішньополітичний курс.

Іспанія. Іспанська монархія після Першої світової війни. Револуційний рух та утворення КПП. Встановлення та характер диктатури Прімо де Рівера. Економічна та політична криза кінця 1920-х – початку 1930-х рр.: ліквідація монархії. Основні етапи та характер революції 1931–1939 рр. в Іспанії: історіографія проблеми. Іспанія в роки Другої світової війни. Франкістська Іспанія (1939–1975 рр.). Післяфранкістська Іспанія: парламентські вибори 1977 р., Конституція 1978 р., внутрішня і зовнішня політика уряду демократичного центру. Діяльність уряду Ф. Гонсалеса. Вступ Іспанії до НАТО і ЄС. Сучасне політичне життя, національне питання в Іспанії та її міжнародне становище.

Інші країни Західної Європи. Австрія, Швейцарія, Греція, Португалія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Скандинавські країни (Швеція, Данія, Норвегія); основні етапи і події новітньої історії, політичний устрій, сучасне внутрішньополітичне і міжнародне становище.

СРСР та країни Східної Європи в новітній час. Лютнева революція та національно-визвольний рух в Росії у 1917 р. Жовтневий період у Петрограді, встановлення в Росії більшовицької диктатури та початок Громадянської війни. В. Ульянов (Ленін). Брестський мир. Громадянська війна в Росії. Радянсько-польська війна, Ризький мир. Встановлення радянської влади в Україні, Закавказзі, Середній Азії, Сибіру, Далекому Сході. НЕП, утворення СРСР та утвердження в ньому тоталітарного більшовицькому режиму. Сутність сталінщини, масові репресії. Соціально-економічні, політичні, та культурні перетворення в СРСР у 1920–30-ті рр. Міжнародне становище та зовнішня політика СРСР в міжвоєнний період. Пакт Молотова–Ріббентропа. СРСР у Другій світовій війні (1939–1945 рр.). СРСР після Другої світової війни: відбудова економіки, суспільно-політичне й культурне життя, посилення репресій, придушення національно-визвольної боротьби і руху опору в Західній Україні та Литві, зовнішня політика. Й. Сталін: культ особи. Хрущовська «відлига» (1953–1964 рр.), її соціально-політичне й культурне значення. Радянська зовнішня політика. СРСР у 1960–80-ті рр. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Зовнішня політика СРСР: «розрядка» і нове зростання міжнародної напруги. Горбачовська «перебудова», спроби реформування політичної й економічної системи соціалізму та «нове політичне мислення» в міжнародних відносинах. Загострення національної проблеми в СРСР, серпневий (1991 р.) путч та крах Радянської імперії. СНД та становлення незалежних держав на пострадянському просторі. Прибалтійські держави, Україна, Білорусія, Молдова, закавказькі та середньоазійські країни: особливості державотворення, зовнішня політика. Російська Федерація в боротьбі за збереження статусу великої держави. Зовнішня політика Росії, російсько-українські відносини.

Відродження незалежної Польщі. Ю. Пілсудський. Структура і політичний лад Польської держави після Ризького миру: Конституція 1921 р. Польща у 1920–30-х рр. Польща в роки Другої світової війни. Особливості антифашистського руху Опору у Польщі. Варшавське повстання. Польща в період революційних перемін 1944–1947 рр. Діяльність УПА на сході Польщі, «Операція Вісла». Придушення національно-демократичної опозиції та встановлення тоталітарно-комуністичного режиму. Спроби модернізації режиму наприкінці 1950-х – у 1960-ті рр. в Польщі. Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток ПНР у 1970-ті рр. Поява організованої опозиції комуністичному режиму. Криза 1980 р. і народження «Солідарності». Польща від військового режиму до «круглого столу». Парламентські вибори 1989 р. «Шокова терапія» і початок стабілізації. Л. Валенса. Польща на шляху до індустріального і демократичного суспільства. Нова зовнішня політика Польщі.

Утворення *Чехословацької республіки*, вирішення питань про кордони нової держави на Паризькій мирній конференції. Конституція 1920 р., політичний лад та суспільно-політичне життя першої Чехословацької республіки. Т. Г. Масарик. Розвиток

ЧСР у міжвоєнний період. Мюнхенська змова 1938 р., «друга республіка», розчленування й окупація Чехословаччини. Словацька держава (1939–1945 рр.). Протекторат Чехія і Моравія. Чехи і словаки в русі Опору. Відродження Чехословацької республіки: народно-демократичні перетворення, загострення політичної боротьби, лютневі події 1948 р. та встановлення комуністичного режиму «радянського зразка». Політичний та економічний розвиток ЧССР в 1950–60-ті рр. Чехословаччина в період «нормалізації» та «застою» (1969–1989 рр.). Діяльність чехословацької опозиції, «Хартія–77», В. Гавел. «Оксамитова революція» 1989 р. в Чехо-Словаччині, загострення чесько-словацьких відносин, розпад єдиної держави. Чеська і Словацька республіки (1993 р. – кінець 1990-х рр.): політичний та економічний розвиток, зовнішня політика.

Буржуазно-демократична революція і утворення *Угорської Народної Республіки* у 1918 р. Міжвоєнний період. Угорщина в міжнародних відносинах. Угорщина в роки Другої світової війни. Визволення Угорщини у 1945 р. і проведення політичних і соціально-економічних реформ. Конституція 1949 р. Становлення тоталітарної, адміністративно-командної системи. Угорська революція 1956 р., її придушення та міжнародне значення. Відновлення комуністичного режиму. «Кадарівська модель соціалізму» (кінець 1950-х – кінець 1980-х рр.). Угорщина на шляху від тоталітарного режиму до демократичного суспільства і ринкової економіки: криза та крах УСРП, парламентські вибори 1990 р., становлення нової політичної системи, економічні реформи, новий зовнішньополітичний курс.

Румунія в нових кордонах після Першої світової війни. Революційне піднесення, політичні партії та консолідація політичних сил. Економічний спад початку 1930-х рр. Наступ військової диктатури і встановлення королівської диктатури Антонеску, вступ у війну проти СРСР, повстання 23 серпня 1944 р., вихід країни із гітлерівської «вісі». Ліквідація монархії та проголошення Румунії Народною Республікою. Конституція 1948 р. Утвердження і характерні риси тоталітарної системи в Румунії, її внутрішня і зовнішня політика у 1950–80-х рр., курс на побудову «національного комунізму». «Епоха Чаушеску» в Румунії, її сутність, криза та крах в результаті «кривавої революції» в грудні 1989 р. Утворення Фронту національного порятунку, його програма та діяльність у перехідний період. Вибори 1996 р., сучасне внутрішньополітичне й міжнародне становище Румунії.

Болгарія. Пovoєнна криза, солдатське повстання в Болгарії після поразки у Першій світовій війні. Болгарія у 1920-х рр. Державний переворот 1934 р. Диктатура царя Бориса. Болгарія в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період. Приєднання Болгарії до Троїстого пакту. Антифашистський рух в Болгарії в роки Другої світової війни, створення Вітчизняного фронту, його програма та діяльність в перші повоєнні роки. Вибори 1945 і 1946 рр., проголошення Болгарії Народною Республікою. Перехід до форсованого будівництва соціалізму за радянським зразком, становлення тоталітарної держави. Культ особи В. Червенкова. Режим Т. Живкова (кінець 1950-х – 1980-ті рр.) та його крах. Союз демократичних сил, боротьба соціалістів та опозиції за владу, вибори 1990 р. Внутрішньополітичні проблеми та міжнародне становище Болгарії в 1990-х рр.

Утворення Держави словенців, хорватів і сербів наприкінці Першої світової війни. Проголошення Королівства сербів, хорватів і словенців (1 грудня 1918 р.). «Югославське питання» на Паризькій мирній конференції. Конституція і зміцнення внутрішнього й міжнародного становища. Криза парламентаризму в 1922–1928 рр. Монархічний переворот 6 січня 1929 р. та режим особистої влади. Відновлення конституційного правління та політика компромісів в 1930-х рр. Югославія в роки Другої світової війни. Встановлення комуністичної диктатури. Югославсько-радянський конфлікт 1948 р. і його наслідки. Суспільна криза початку 1950-х рр., перехід до «робітничого самоврядування» і ліберальних реформ (кінець 1950-х – 1970-ті рр.). Конституція 1974 р. Режим Й. Тіто. Повернення до адміністративних методів управління, криза економічної і політичної системи Югославії у 1980-х рр. Загострення національного питання. Події в Косово. Криза

державності в Югославії на початку 1990-х рр., розвал СФРЮ, становлення незалежних держав, збройні конфлікти. Республіки Словенія, Хорватія, Македонія, Боснія та Герцеговина і Союзна Республіка Югославія після розпаду Югославської федерації. Міжнародна війна та інтернаціоналізація югославської кризи на сучасному етапі. Зусилля міжнародного співтовариства, в т. ч. і України, в досягненні миру на Балканах. Воєнне втручання НАТО в березні 1999 р. та його наслідки.

Країни Азії і Африки в новітній історії.

Китай. Економічне і політичне становище Китаю наприкінці Першої світової війни. Розвиток робітничого і селянського руху: створення КПК та єдиного національного фронту. Революція 1925–1927 рр. у Китаї: характер, особливості, підсумки. Переворот Чан Кайші, гомінданівський режим. Японська агресія у Маньчжурії і початок антияпонської боротьби. Китай напередодні і в роки Другої світової війни. Громадянська війна 1946–1949 рр. політика щодо неї СРСР та США. Проголошення Китайської Народної республіки. Культ особи Мао Цзедуну і соціально-економічні експерименти: «генеральна лінія», «великий стрибок», «народні комуни», «культурна революція». Китайсько-радянські відносини. Боротьба за владу після смерті Мао Цзедуну і Чжоу Еньлая. Конституція 1982 р. Курс реформ Ден Сяопіна. Зовнішня політика КНР, тайванська проблема, гонконгське питання. Тибетська проблема.

Японія. Внутрішньополітичний розвиток Японії, агресивна зовнішня політика та фашизація режиму у міжвоєнний період. Японія – союзник фашистської Німеччини у Другій світовій війні. Поразка і капітуляція Японії. Окупаційна політика США в Японії, проведення демократизації та демілітаризації країни. Конституції 1947 р. Сан-Франциський договір. Складові японського «економічного дива» у 1950–60-ті рр. Внутрішня й зовнішня політика урядів ЛДП в 1970–80-ті рр. Проблема «північних територій» Сучасне економічне становище та зовнішня політика Японії.

Індія. Національно-визвольний рух в Індії у 1918–1922 рр. М. Ганді. Підйом демократичного і національного руху у 1928–1935 рр. Індія в роки Другої світової війни. Здобуття Індією незалежності, поділ країни на дві держави – Індійський Союз і Пакистан. Конституція Індії 1950 р. Курс Дж. Неру: лівоцентризм у і внутрішній та неприєднання у зовнішній політиці. Політика Індійського національного конгресу в 1960–80-ті рр. І. Ганді. Індо-пакистанські конфлікти. Боротьба ІНК з опозицією і проти сепаратизму. Тамільська проблема. Сучасне становище Індії та її зовнішня політика.

Туреччина. Крах Османської імперії. Кемалійська революція: національно-визвольний рух у Туреччині в 1918–1923 рр. Турецька республіка за правління К. Ататюрка. Принципи кемалізму (тюркізму). Політика етатизму. Туреччина напередодні і в роки Другої світової війни. Особливості післявоєнного розвитку Туреччини: виникнення багатопартійної системи, земельна реформа. Загострення політичної боротьби, воєнні перевороти. Т. Озал. Ліберальні реформи 1980-х рр. Загострення міжпартійного суперництва в Туреччині у 1990-х рр. Курдська проблема, зростання ісламського фундаменталізму. Зовнішня політика Туреччини.

Країни Південно-Східної Азії. Індокитай та Індонезія у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни. Серпневі революції 1945 р. в Індокитаї та Індонезії. Створення Демократичної Республіки В'єтнам. Комуністичний режим Хо Ши Міна у В'єтнамі. Проголошення незалежності Республіки Індонезія. Американо-в'єтнамська війна і утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам. Об'єднання В'єтнаму, особливості політичного ладу, економічні реформи. «Червоні кхмери». Кхмерська модель комунізму в Камбоджі. «Камбоджійська проблема» та її вирішення. Філіппіни в роки правління Ф. Маркоса. Сучасне політичне та економічне становище в країнах регіону.

Країни Середнього Сходу. Особливості розвитку країн і народів ісламської цивілізації в умовах ХХ століття. «Ісламський соціалізм», «Ісламський націоналізм», «Ісламський фундаменталізм» як ідеологічні та політичні течії в регіоні. Післявоєнний Пакистан – домініон Великобританії. Конституція 1956 р. і проголошення незалежності

Пакистану. «Зелена революція» 1960-х рр. Вибори 1970 р. і падіння влади військових. Діяльність уряду З. А. Бхутто. Військовий переворот 1977 р. у Пакистані. Політична боротьба в Пакистані у 1990-ті рр. та її зовнішня політика. Монархічний Афганістан до і після Другої світової війни. Афгано-пакистанські суперечки з пуштунського питання. Антимонархічний рух в Афганістані, військовий переворот та проголошення Республіки Афганістан (1973 р.). Конституція 1977 р. Квітневий переворот в Афганістані 1978 р. Громадянська війна в Афганістані, військове втручання СРСР до неї (1979–1989 рр.) та її наслідки.

Рух талібів в Афганістані та встановлення ними контролю над країною наприкінці 1990-х рр. Шахський режим в Ірані до і після Другої світової війни. «Біла революція» 1960-х рр. та її наслідки. Ісламська революція в Ірані 1979 р. Аятолла Р. М. Хомейні. Ірано-іракська війна. Скасування англійського протекторату над Кувейтом. Проголошення незалежності Бахрейну та Катару. Здобуття незалежності Іраку (1932 р.). Ліквідація монархії (1958 р.). Військовий переворот 1968 р. в Іраку і встановлення влади Партії арабського соціалістичного відродження. Режим С. Хусейна в Ірані. Агресія проти Кувейту. Операція ООН «Буря в пустелі».

Країни Близького Сходу. Палестинська проблема в ХХ ст. Утворення держави Ізраїль. Арабо-ізраїльські війни. Єгипет у 1940-х рр. Єгипет за часів президента Г. А. Насера (1956–1970 рр.). Єгипет у 1970–80-х рр. Сирійська Арабська Республіка: набуття незалежності (1946 р.). Сирія за часів президента Х. Асада. Конституція 1973 р. Йорданія за часів правління короля Хусейна Бон Талала (1952–1999 рр.). Ліванська Республіка в 1960–70-х рр. Розвиток монархій Аравійського півострова.

Нові індустріальні країни Сходу – Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Малайзія, Таїланд: політичний устрій, особливості їх соціально-економічного розвитку в 1970–90-ті рр.

Країни Північної Африки у 1960–70-х рр.

Країни Тропічної та Південної Африки. Південно-Африканський Союз, Африканський національний конгрес в міжвоєнний період. «Пробудження» Африки після Другої світової війни. Надання незалежності країнам Тропічної Африки (1950–60-ті рр.). П. Лумумба. Політична боротьба в Південно-Африканській Республіці у 1960–80-х рр. Н. Мандела. Ліквідація системи апартеїду у ПАР. Неоколоніалізм та проблеми сучасного розвитку країн «третього світу».

АРХЕОЛОГІЯ

Археологічна наука, її предмет та завдання. Предмет археології та її місце серед історичних наук. Категорії археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар. Археологічні пам'ятки та археологічна культура. Етапи археологічного пошуку. Методи в археології. Особливості польових досліджень пам'яток різних епох. Польова документація, її склад та необхідність. Опрацювання археологічного матеріалу.

Розвиток археології в Україні. Періодизація зародження та розвитку археології в Україні. Донауковий (міфологічний) період. Зацікавлення старожитностями у часи Київської Русі. Початок збирання та вивчення матеріальних пам'яток старовини. Організація музеїв та наукових товариств. Становлення археології як науки. Археологія в українських університетах. Українська археологія у 20–70-ті рр. ХХ ст. Археологічна наука на сучасному етапі розвитку суспільства.

Найдавніше населення на території України. Палеолітична доба. Критерії археологічної періодизації кам'яного віку. Техніка обробки каменю та її еволюція. Ашельська культура. Виникнення техніки обробки каменю. Техніка двобічної обробки. Підкорення вогню. Найдавніші пам'ятки на території України та проблема заселення її людиною. Мустьєрська епоха. Зміни форм знарядь праці та техніки їх виготовлення. Перші штучні житла в Україні. Поселення та стоянки цієї епохи. Проблема археологічної культури мустьє. Неандертальці в Криму. Проблема неандертальських поховань. Піднесення продуктивних сил та виникнення нової технології і техніки обробки каменю у пізньому палеоліті. Винахід луку та стріл. Розвиток полювання. Палеолітичне житло і господарсько-побутовий комплекс – основа для відтворення соціальних стосунків в палеоліті.

Мезолітична доба. Криза мисливського господарства. Перехід до сучасного клімату фауни і флори. Розширення меж придатних для життя земель. Зміна форм побуту. Розквіт мікролітичної техніки. Повсюдне розповсюдження луку та стріл. Зміна форм полювання. Індивідуальне полювання за допомогою луку та стріл. Розширення рибальства, техніка рибного лову. Поява сезонних жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могилиники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Неолітична доба. Формування і розвиток відтворюючих форм господарства. Поняття про «неолітичну революцію» в економіці. Виникнення мотичного землеробства. Виникнення скотарства. Роль полювання та рибальства. Поява нової техніки обробки каменю – шліфування, пиляння, свердління. Кам'яна сокира – один з найпоширеніших жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могилиники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Мідний вік (енеоліт). Перше знайомство людини з міддю. Добування та обробка міді. Спосіб холодного кування, відкриття способу плавлення міді. Перші знаряддя з міді. Поширення мотичного землеробства і пастушого скотарства. Пошук видів знарядь. Виникнення гончарства. Землеробсько-скотарські та мисливсько-рибальські культури неоліту. Соціальний устрій населення неоліту за даними археології. Духовна культура. Стили орнаменту на кераміці. Петрогліфи Кам'яної могили. Скульптура найдавніших землеробів та скотарів нашої Батьківщини. Поява курганів. Обряд поховання.

Бронзовий вік. Відкриття бронзи, технологія мідно-бронзового лиття. Становлення металургії та гірничої справи. Особливості історичного розвитку в бронзовому віці. Початок переходу до орного землеробства. Поява розписної кераміки. Винайдення колеса, поява гарби. Кінь – верхова тварина. Прядіння та ткацтво. Скотарські та землеробсько-скотарські культури мідного віку України. Мистецтво енеоліту. Ідеологічні уявлення Північно-Західного Причорномор'я.

Передскіфський час. Поняття про залізний вік. Перевага заліза перед усіма іншими металами. Запровадження у виробництво металевих знарядь та його наслідки. Скарби металевих виробів. Перехід до кочового скотарства. Племена бронзового віку Лівобережної України. Племена бронзового віку Правобережної України. Сабатинівська та білозерська культури. Передскіфський період. Черноліська культура. Локальні регіони її розповсюдження. Особливості пам'яток цих регіонів. Кіммерійські племена: історичні свідчення про них та археологічні пам'ятки. Поява перших залізних виробів у Старому Світі. Перші залізні речі у Східній Європі.

Сарматські старожитності. Загальна характеристика сарматського періоду. Письмові, епіграфічні, нумізматичні, археологічні джерела з історії сарматів Північного Причорномор'я. Періодизація сарматської культури та місце сарматських старожитностей у цій періодизації. Археологічні пам'ятки сарматів на території України. Поховальний обряд та матеріальна культура сарматського населення України. Локальні особливості поховального ритуалу та матеріальної культури сарматів. Сарматські міграції на захід. Кочовики-сармати і Стародавній Рим. Історична доля сарматського населення України.

Давні слов'яни на рубежі ер. Сучасний стан вивчення проблеми про походження слов'ян. Питання про можливі генетичні зв'язки слов'ян із землеробсько-скотарськими племенами бронзового віку північної частини Правобережжя України. Питання про слов'янську приналежність скіфів-орачів, неврів та інших осілих землеробських племен I тис. до н. е. Перші писемні відомості про слов'ян. Археологічні культури кінця I тис. до н.е. – першої чверті I тис. н. е. Зарубинецька культура, культура Поянешти-Лукашівка, латенська культура, пшеворська культура, липицька культура. Характеристика поселень та могильників. Місце цих культур в етногенезі слов'ян.

Давні слов'яни у пізньоримський час. Початок епохи Великого переселення народів. Зміни історико-культурної ситуації у Південно-Східній Європі в другій чверті I тис. н. е. Письмові джерела. Археологічні пам'ятки черняхівської культури. Межі поширення пам'яток. Поселення, типи жител. Типологія поховань, структура черняхівських могильників. Локальні варіанти черняхівських старожитностей. Готи у Північному Причорномор'ї та Криму. Київська культура та її пам'ятки. Культура карпатських курганів та її пам'ятки. Початок епохи Великого переселення народів. Гуни та їх міграція на захід. Археологічні старожитності цих племен.

Археологічні культури слов'ян другої половини I тис. н. е. Історіографія проблеми. Корчацько-празька, пенківська та колочинська культури та їх пам'ятки. Поселення та могильники. Літописні дані про розселення слов'ян у VII–IX ст. Лука-Райковецька, волинцівська та роменська культури. Характеристика археологічних пам'яток цих культур. Економіка східних слов'ян. Розвиток соціального життя від первіснообщинного ладу до феодальної формації. Виникнення міст. Відомості про вірування та обряди. Культура та мистецтво дохристиянського періоду.

Археологічні старожитності східних слов'ян IX – початку XIV ст. Виникнення першої давньоруської феодальної держави – Київської Русі. Письмові джерела та історіографія. Городища, селища та могильники Київської Русі. Древній Київ – один з найбільших центрів економічного, політичного і культурного життя давньоруської держави. Межі та топографія. Чернігів, Переяслав, Галич та інші давньоруські міста. Економіка Київської Русі (сільське господарство, ремесла, торгівля та монетна справа). Пам'ятки середньовіччя. Козацькі пам'ятки. Ранньосередньовічні пам'ятки Півдня України. Салтівська культура. Середньовічний Білгород-Дністровський. Пам'ятки кочових племен степу. Пам'ятки козацьких часів. Козацькі січі. Економіка і побут козаків.

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Українська історіографія.

Теорія та методологія історіографії. Поняття «історіографія», «проблемна історіографія», «українська історіографія». Функції історіографії: конструктивна, парадигмальна, методологічна, допоміжна, світоглядна, дидактична. Становлення історіографії як наукової дисципліни. Наукові роботи з історіографії В. Іллерицького, В. Шевцова, Р. Киреєвої. Утворення Комісії з історії історичної науки при АН СРСР на чолі з академіком М. Нечкіною (пізніше академіком І. Ковальченком). Видання історіографічного щорічника «Історія та історики» (1965 р.). Представники Інтелектуального руху в історіографії – М. Бахтін, О. Лосєв, Ю. Лотман, А. Сахаров. Критика та популяризація здобутків західної історіографії в роботах А. Гуревича та Ю. Афанасьєва. Методи історіографії та «історіографічного синтезу»: класовий, культурологічний, сцієнтистський.

Понятійний апарат історіографії. Сучасний понятійний науковий апарат української історіографії. Розвідки з української історіографії М. та О. Грушевських, М. Василенка, Д. Дорошенка та ін. Категорії історіографії: традиційні, новітні, специфічні. Традиційні категорії: історіографічний процес, історіографічна ситуація, історіографічне джерело, історіографічний факт, історіографічна концепція, течія в історичній науці, напрями та школи в історіографії. Новітні категорії: типи історико-наукових досліджень, соціальна історія науки, інтелектуальна історія науки, образ науки, ідеал науковості, історичний дискурс, стиль історичного мислення, тип історика. Специфічні категорії: «українське національне відродження», «українське бароко», «Український П'ємонт», «етнографізм», «антикварна робота», «антикварні зацікавлення», «історичне письменство», «національно-історична думка».

Українська історична думка від давніх часів до середини XIII ст. Зародження знань про минуле у формі культів. Поява писемності та її значення для накопичення історичних знань. Провіденціалізм як течія в українській історіографії. Літописи та літописні зведення – основні форми історичних творів часів Київської Русі. Значення історичних творів X – середини XIII ст. для розвитку історичної думки України.

Українське літописання XIV–XVII ст. Західноруський (Литовський) літопис як історичний твір. Історичне значення Баркулабівського літопису. Густинський літопис як історичний твір. Історичні погляди автора Львівського літопису. Монастирські літописи. Історичний аналіз місцевих літописів XVII ст. – Хмельницького, Добромільського, Чернігівського, літопису Лизогуба. Острозький літопис (літописець).

Гуманістична історіографія України. Ренесансний гуманізм в Україні. «Кройніка» Ф. Сафоновича як історичний твір. Київський Синопис 1674 р. та його історична концепція. Автономія, як чинник формування історичної свідомості українського суспільства. Розвиток історичних знань у Києво-Могилянській академії.

Українська історична думка XVIII–XIX ст. XVIII ст. – переломний етап у розвитку української історіографії. Перетворення історії на науку. Поява нових форм історичних досліджень – історичних повістей, наукових розвідок, рецензій, історичних часописів, мемуарів. Соціокультурні передумови розвитку української історіографії XVIII ст. Ідейно-філософські та наукові впливи Сходу і Заходу на стан духовного життя в Україні. Бароко – загальноєвропейський культурний процес. Специфіка українського бароко. Творчість І. Вишенського, Г. Сковороди, М. Смотрицького, К. Транквіліона Ставровецького. Переклади та видання творів античних авторів Йосифа Флавія, Геродота, Платона, Плутарха. Козацька тематика в історичних творах XVII–XVIII ст.: літописах Самійла Величка і Григорія Граб'янки. «Записки о Малороссии» Я. Марковича. Історичне пізнання та українознавство у XVIII ст. Формування критичної історії. Вплив ідей французького просвітництва та німецької філософії на українську історичну свідомість. Історичні розвідки О. Шафонського і Я. Марковича.

Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX ст. «Історичне письменство», «дієписання», «побутописання» – історичні терміни XVIII ст. Нові форми історіописання: козацькі літописи, перші наукові розвідки, пам'ятки просвітницької історіографії. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба. «Краткое описание Малороссии» – перша спроба написання повної історії України. Ідейні принципи та схема української історії в праці П. Симоновського «Краткое описание о козацком малороссийском народе и военных его делах...». Перші наукові розвідки з історії України С. Лукомського, С. Мишецького, Г. Міллера, В. Рубана, О. Рігельмана. Спроба критичної історії України Я. Марковичем в праці «Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях».

Антикварний напрям в українознавстві XVIII ст. Поняття «антикварій». Виникнення антикварної діяльності як напрямку в українській історіографії (друга половина XVIII ст.). Збирання матеріалів побуту України. Антикварний напрям мемуаристики. Мемуари, щоденники та документи М. Ханенка, Я. Марковича, П. Апостола. Академічна експедиція обстеження українських земель І. Гільденштедта. Описи подорожей та записки мандрівників XIX ст. Вивчення історії та статистики України. Топографічні описи. Програма опису України-«Малоросії» Ф. Туманського. Топографічні описи Д. Пащенко (1781 р.), О. Шафонського (1786 р.), І. Болтіна (1805 р.). Перші розвідки з української етнографії Г. Калиновського, М. Бантиш-Каменського, В. Ломиковського. Видавнича діяльність В. Рубана і Ф. Туманського.

Українська історіографія XIX – початку XX ст. у контексті національного відродження в Україні. XIX ст. – особлива доба в розбудові української історіографії. Процес перетворення проблемної історіографії, складової загальноросійської історичної науки, на самостійну ідейно-організаційну структуру. Поняття «українське національне відродження» в творах М. Грушевського, Д. Дорошенка, Р. Шпорлюка, П. Магочія, І. Лисяка-Рудницького. Ідеолог самостійництва М. Міхновський. Проблема періодизації українського національного відродження в працях М. Гроха, Р. Шпорлюка, П. Магочія, І. Лисяка-Рудницького, В. Сарбея, М. Скрипника. Українська історіографія та національне відродження України.

Новий період української історіографії (30-ті рр. XIX ст.). Історичні праці М. Максимовича, О. Бодяньського, М. Маркевича. «Козацька епіка» І. Франка. Філософські праці Г. Сковороди. Історичні твори П. Куліша, М. Костомарова, Д. Зубрицького. Утворення Південно-Західного відділу Російського Географічного товариства (В. Антонович, П. Житецький, В. Науменко, П. Чубинський, М. Драгоманов).

Українська історіографія наприкінці 1890-х – 1914 рр. Історіографічні розвідки кінця XIX ст. Утворення самостійних історичних інституцій (університетських кафедр, наукових товариств, архівних комісій, історичних часописів). Заснування у м. Львів кафедри Східної Європи (1894 р.) на чолі з М. Грушевським. Періодизація української історіографії М. Василенка. Історіографічні праці О. Пипіна, І. Франка, О. Лазаревського.

Українська історіографія як галузь наукового дослідження (1914–1923 рр.). Ускладнення форм самосвідомості історичної науки. Впровадження у науковий обіг термінів «малоруська історіографія», «історія історичних вивчень». Ідеологія самостійництва. Історіографічні розвідки М. Грушевського «Развитие украинских изучений в XIX в. и раскрытие в них основных вопросов украиноведения», «З початків нової української історіографії» (1914 р.). Діяльність Наукового товариства у Києві (1907 р.) на чолі з М. Грушевським. Історіографічна праця В. Біднова «Що читати по історії України (Коротенька історіографія України)» (1919 р.). Діяльність українських видавництв і часописів ЗНТШ, «Літературно-науковий вісник», «Україна», «Дніпрові хвилі», «Рідний край», «Українська хата».

Українська історіографія на переломі: від окремої галузі до наукової дисципліни (початок 1920-х – середина 1950-х рр.). Організаційне оформлення історіографії як наукової дисципліни. 1920-ті рр. – «золота доба» української історичної науки. Варіанти

соціалізації української історичної науки – «радянський» та «емігрантський», «діаспорний». Розвиток української історичної науки в еміграції. Діяльність науково-дослідної Комісії української історіографії на чолі з М. Грушевським. «Огляд української історіографії» Д. Дорошенка. Розвиток української історіографії у рамках тоталітарної системи радянської історичної науки. Репресії академічної науки в Україні на початку 1930-х рр. Знищення рукопису монографії Д. Багалія «Українська історіографія XIX–XX ст.» та історіографічної частини «Нарису історії України» О. Оглоблина. Видання «Очерков истории исторической науки в СССР» В. Дядиченка та Л. Коваленко. Закладання класових стереотипів оцінок української історіографії. Концепція боротьби прогресивної історичної думки Росії та України з реакційною дворянсько-поміщицькою історіографією та Теорія «дворянського націоналізму» Л. Коваленка.

Українська історіографія кінця 1950-х – початку 1980-х рр.: у пошуках власної ідентифікації. Ідейно-організаційне оформлення української історіографії як допоміжної дисципліни. Доба «першого інтелектуального ренесансу». Поділ історіографії на радянську та зарубіжну. Утворення нових наукових осередків та установ: відділу історіографії та джерелознавства при Інституті історії АН УРСР (1963 р.) та Наукової ради з історії історичної науки при Секції суспільних наук АН УРСР (1964 р.). Діяльність Харківської, Дніпропетровської та Київської шкіл історіографії. Формування дидактичних образів історіографії: «персоналогічний» («біографічний»), «репресивний», «сцієнтистський». Перші навчальні посібники з української історіографії М. Марченка і Л. Коваленка. Концепція українського історіографічного процесу М. Марченка. Вивчення історіографії України в працях західних дослідників Б. Крупницького, О. Оглоблина, М. Чубатого. Виникнення напрямку «грушевськознавство».

Українська історіографія доби другого інтелектуального ренесансу (друга половина 1980-х – 1990-ті рр.). Інтелектуальний і культурний рух. Стаття О. Субтельного «Сучасний стан української історіографії». Становище, завдання і специфіка української історіографії на Заході. Інституціональний статус української історичної науки. Проблеми розвитку національної свідомості українців в історіографії. Історіографічні дослідження історії України в працях західноєвропейських істориків М. фон Гагена та А. Каппелера. Історіографічний аналіз історичної науки в Україні.

Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. Зміни організаційно-методологічних підстав історіографії. Українська історична наука: організаційна структура і міжнародні контакти. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. «Націоналізація» історії. Загальний образ минулого України: підходи сучасної української історіографії. Основні напрямки вивчення історії України. Сучасні завдання курсу української історіографії.

Джерелознавство.

Наука джерелознавства. Поняття «джерелознавство». Історичне джерелознавство як спеціальна галузь історичної науки. Предмет і об'єкт джерелознавства. Проблеми теорії і методології джерелознавства. Загальні принципи наукового дослідження джерел. Теоретичні та практичні завдання джерелознавства. Функції історичного джерелознавства (пізнавальна, світоглядна, прогностична, евристична, аналітична.). Джерелознавча термінологія. Основні завдання джерелознавства історії України. Джерельна база історії України.

Методи джерелознавства – пошуку, виявлення та відбору джерел, з'ясування конкретно-історичних умов їх виникнення, текстологічного вивчення, підвищення інформативної віддачі, встановлення міжджерельних зв'язків, утворення комплексів джерел та ін.

Історія розвитку джерелознавства. Витоки світового та українського джерелознавства. Спроби критичного використання джерел у працях античних авторів – Геродота, Таціта, Фулідіда, Лівія, Страбона, Саллюстія та ін. Витоки українського джерелознавства у княжу добу. Літописні джерела. Джерела козацько-гетьманської доби.

Розвиток джерелознавства у добу середньовіччя та Просвітництва. Праці італійських гуманістів Петрарки і Л. Валли. Праці Д. Дідро, Ж. д'Аламбера, Вольтера. Історіографічні та джерелознавчі праці українських просвітників Ф. Прокоповича, С. Калиновського, Ф. Соколовського та ін.

Становлення джерелознавства як науки у ХІХ ст. Провідник нової історичної думки Л. фон Ранке. Представники французької школи «Великих істориків» Тьєррі, Гізо, Міньє. Французька школа «Аналів».

Заснування Київської археографічної комісії, створення Архіву давніх актів у м. Київ, діяльність Історичного товариства Нестора-літописця, Наукового товариства ім. Т. Шевченка у м. Львів. Праці М. Бантиш-Каменського, О. Маркевича, М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, М. Владимирського-Буданова, О. Лазаревського, М. Іванишева, В. Антоновича, В. Іконникова, І. Франка, М. Грушевського, Д. Яворницького, Д. Багалія. Представники київської історичної школи: В. Антонович, М. Іванишев, О. Лазаревський, В. Іконников, І. Каманін. Учні М. Грушевського – С. Томашівський, І. Крип'якевич, М. Кордуба. Джерелознавча діяльність Д. Багалія.

Розвиток джерелознавства в радянський період. Джерелознавчі праці М. Грушевського, М. Слабченка, І. Каманіна, О. Гермайзе, Д. Багалія. Дослідження Б. Грекова, Д. Лихачова, М. Покровського, Л. Черепніна, В. Буганова, С. Шмідта, М. Тихомирова, І. Ковальченка, О. Медушевської, О. Пронштейна.

Сучасні проблеми розвитку світового та вітчизняного джерелознавства. Джерелознавчі дослідження в Інституті історії України, Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Українському державному науково-дослідному інституті архівної справи і документознавства, Інституті рукопису, архівознавства, Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

Поняття історичного джерела. Теорія історичного джерела. Основні напрямки у трактуванні поняття історичного джерела: позитивістський, марксистський, неокантіанський, постмодерністський. Етапи існування історичного джерела: доджерельний і власне джерельний. Об'єктивно-суб'єктивна природа джерела. Види фальсифікацій пам'яток минулого: повні та часткові. Поняття «джерельна інформація». Види джерельної інформації. Основні різновиди джерельної інформації: відкрита і закрита (латентна), прихована, пряма і непряма, актуалізована і потенційна.

Класифікація історичних джерел. Поняття класифікації джерел, її завдання і значення. Наукова класифікація джерел Е. Бернгейма. Природно-географічні джерела. Джерела історичного походження. Класифікаційний поділ джерел І. Ковальченка. Основні схеми і моделі класифікації джерел. Різновиди класифікації джерел. Історичні залишки (рештки) та історичні традиції (історичні твори, мемуари, оповідні джерела тощо).

Класифікація джерел за типами, родами і видами. Групування джерел за їх походженням і авторством, за хронологічно-географічною ознакою, за змістом, за формою або місцем і способом їх зберігання.

Родові та видові схеми класифікації джерел. Особливості класифікації писемних джерел. Документальні й оповідні писемні джерела. Різновиди писемних джерел: актові, діловодні, статистичні документи, мемуаристика (спогади), листи, щоденники, наукова, науково-інформаційна, науково-популярна і навчальна література, художні твори, періодична преса. Поділ писемних джерел за походженням (колективні й індивідуальні), за призначенням у суспільно-політичному, соціально-економічному та культурному житті, за місцем і часом створення, авторством, місцем збереження, за формою.

Особливості класифікації джерел з історії України за часовими (хронологічними) і за просторово-географічними чинниками. Класифікація джерел за родо-видовим принципом: документальні, оповідні джерела, періодична преса, джерела особового походження, матеріали конкретно-соціологічних досліджень.

Речові джерела. Визначення поняття речового джерела. Класифікація речових джерел за часом та місцем походження, призначенням, формою і змістом, науковою або художньою цінністю, способом виготовлення, стилем, хронологічною ознакою. Загальний огляд речових джерел із української історії від найдавніших часів до козацько-гетьманської доби. Основні види речових джерел: нумізматичні джерела, архітектурні пам'ятки, предмети озброєння, предмети одягу.

Зображальні джерела. Визначення поняття зображального джерела. Класифікація зображальних джерел: за мистецтвознавчим походженням (графічні, скульптурні, малярські, твори прикладного мистецтва); за розміром (великі (монументальні) твори, середні (станкові) твори, малі (мініатюрні) твори). Загальний огляд зображальних джерел з української історії від найдавніших часів до ХХ ст. Основні види зображальних джерел: графічні книжкові зображення, портретні зображення, жанрові та історичні зображальні джерела, кінофотовідеодокументи (аудіовізуальні джерела), картографічні джерела, боністичні джерела, народні картини.

Усні джерела. Визначення поняття усного джерела. Загальний огляд усних джерел з української історії. Народна міфологія. Жанрова система усних джерел (казки, легенди, перекази, оповідання, балади, героїчний епос, обрядовий цикл). Прозові усні джерела (казки, легенди, перекази, оповідання, замовляння. Види пареміографії (приказки і прислів'я, загадки, прикмети, каламбури, вітання, побажання тощо). Віршовані усні джерела. Види пісенних джерел: календарно-обрядові та родинно-обрядові пісні. Види усних історичних творів (билини, думи, історичні, політичні й станові пісні, пісні-гімни).

Лінгвістичні джерела. Визначення поняття лінгвістичного джерела. Загальна характеристика лінгвістичних джерел з української історії. Групи лінгвістичних джерел (ононіми, топоніми, антропоніми, етніми, теоніми, космоніми, зооніми). Антропонімічні джерела. Види власних українських імен. Формування українських прізвищ, прізвиськ та псевдонімів. Види топонімічних джерел. Давньослов'янські міста, міста періоду Київської Русі, українські топоніми козацької доби. Слова іншомовного походження.

Джерела Давньоруського періоду. Загальний огляд писемних джерел. Різновиди найдавніших писемних джерел з історії України (твори античних авторів, літописи, хроніки, джерела особового походження, актові документи). Епіграфічні пам'ятки. Відомості про населення на території України давньогрецьких, візантійських, західноєвропейських, арабських авторів (Геродота, Гіппократа, Діодора Сіцилійського, Страбона, Плінія Старшого, Птоломея, Йордана, Прокопія Кесарійського, Костянтина Порфирородного, Лева Діакона, Вільгельма Рубрука, Ібн-Хордадбега, Аль Джайхані, Аль-Масуді, Едрісі та ін.). Давньоруське літописання. «Повість врем'яних літ», «Остромирове Євангеліє», «Ізборник Святослава». «Повчання Володимира Мономаха», «Слово о полку Ігоревім», життя святих, «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. Актові джерела Давньоруського часу. Редакції «Руської правди» (коротка, розширена і скорочена).

Джерела з історії України польського, литовського походження та Козацької держави. Найдавніші польські джерела, які містять відомості про історію України («Хроніка польська» Галла Аноніма, «Хроніка поляків» В. Кадлубека). Польські історичні твори кінця XV–XVI ст.: «Історія Польщі» Я. Длугоша, «Трактат про дві Сарматії» М. Меховського, «Хроніка польська, литовська, жмудська і всієї Русі» М. Стрийковського, «Хроніка польська» М. Бельського, «Опис Сарматії Європейської» О. Гваньїні. Польські та литовські акти загальнодержавного значення. Коронна і Литовська метрики. Польські видання актових і діловодних матеріалів. Документи з історії України в польських архівах. «Опис України» Г. де Боплана. Актові та діловодні документи доби Козацької держави. Статті Б. Хмельницького. Гетьманські універсали XVII–XVIII ст. Кодифікація українського права (Конституція Пилипа Орлика, «Права, по которым судится малороссийский народ...»).

Актові та діловодні документи російських та австро-угорських органів державного управління XVIII – початку XX ст. Укази і закони російських царів про адміністративно-територіальні зміни в Україні, «Установление о губерниях» Катерини II. Діловодство поміщицьких маєтків та капіталістичних підприємств: накази, інструкції, листи, доповіді, рапорти, донесення, контракти, договори, звіти.

Актові та діловодні документи австро-угорських органів державного управління на західноукраїнських землях: Конвенція про частковий поділ Польщі (підписана між Росією, Австрією і Пруссією 1772 р.), документи про поділи Речі Посполитої, Галичини, адміністративно-територіальну реформу 1866 р.

Періодика як вид історичного джерела. Принципи класифікації періодичних видань. Класифікація преси за періодичністю (щоденна, тижневіки і двотижневіки (часописи), місячники (журнали), кварталники). Види преси (газети, журнали, періодичні збірки). Класифікація преси за місцем видання, належністю до власників чи видавців, за змістом. Класифікація періодики за ідейно-політичним спрямуванням (прогресивна, консервативна, клерикальна, реакційна, ліберальна, прокомуністична, профашистська тощо). Найдавніші зарубіжні періодичні видання про Україну та українська преса другої половини XVIII–XIX ст.: «Львівська газета», «Щоденна газета патріотичних політиків». Висвітлення національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького на шпальтах іноземних газет.

Українська періодика XIX ст. (часописи «Харьковский еженедельник», «Украинский вестник», «Украинский журнал», газети «Харьковские известия», «Одесский вестник», «Киевские губернские ведомости», «Волынские губернские ведомости», «Полтавские губернские ведомости» та ін.). Національна періодика в підросійській Україні на початку XX ст.: газети «Хлібороб», «Рідний край» (Полтавщина), «Громадська Думка», «Боротьба», «Нова Громада», «Літературно-Науковий Вісник», «Слово», «Українська хата», «Дзвін» (Київ), «Народна Справа», «Слобожанщина» (Харків), тижневіки «Вісти» (Одеса), «Добра порада», «Запоріжжя» (Катеринослав) та ін.

Мемуари як історичне джерело. Поняття та особливості мемуарних джерел. Класифікація мемуарів за жанрами (спогади, автобіографії, щоденники, некрологи, листи (епістолярні документи, літературні записи). Класифікація мемуарів за тематико-хронологічним принципом (мемуарні твори про національно-визвольний рух, стан української суспільствознавчої науки Я. Головацького, І. Срезневського, О. Бодяньського, М. Драгоманова, П. Куліша, І. Франка, М. Павлика та ін.; мемуари про Першу і Другу світові війни П. Вершигори, С. Ковпака, Д. Медведєва, С. Руднева, Т. Строкача, О. Сабурова, П. Воронька, Г. Жукова, О. Василевського, І. Конєва, К. Рокосовського).

Спеціальні історичні дисципліни.

Об'єкт, предмет і завдання спеціальних історичних дисциплін. Об'єкт і предмет наукового пізнання спеціальних історичних дисциплін. Структура та класифікація спеціальних історичних дисциплін як підсистем історичної науки. Соціальні та практичні завдання спеціальних історичних дисциплін.

Археографія – провідна джерелознавча наука. Термін «археографія». «Широке» і «вузьке» поняття терміну «археографія». Об'єкт і предмет археографії. Передумови розвитку української археографії у XVII–XVIII ст. Археографічні видання світського характеру. Судові пам'ятки XVII–XVIII ст. Українські літературні та історичні пам'ятки XVII–XVIII ст. Діяльність Київської археографічної комісії (1843–1921 рр.). Археографічна діяльність в Одесі (XIX–XX ст.). А. Скальковський – перший археограф Південної України. Утворення та діяльність Одеського товариства історії та старожитностей. Археографічна робота в Новоросійському університеті (1865–1920 рр.). Археографічні проблеми в Катеринославській ученій архівній комісії (1903–1916 рр.).

Українська довоєнна археографія (1917–1941 рр.). «Комісія з вивчення історії Жовтневої революції і Комуністичної партії (більшовиків) України» (Істпарт). Археографічна комісія ВУАН щодо створення правил видання документів.

М. Грушевський – керівник АК ВУАН. Радянська археографія в 1926–1941 рр. Археографія в роки Другої світової війни. Документи з розгрому фашистської Німеччини. Діяльність «Комісії з історії Великої Вітчизняної війни» (1943–1950 рр.). Розвиток української археографії в другій половині 1950-х – на початку 1990-х рр. Проблеми та перспективи розвитку української археографії в період незалежності України.

Палеографія. Предмет і завдання палеографії. Історія виникнення писемності. Матеріали письма. Водяні знаки. Чорнила і фарби, знаряддя письма. Прикраси і оформлення рукописів. Художнє оформлення рукописів. Книгодрукування і стародруки. Неографія.

Історична хронологія. Предмет і завдання історичної хронології. Римський календар і походження назв місяців. Юліанський календар. Григоріанський календар. Новоюліанський календар.

Історична метрологія. Виникнення та розвиток практичної метрології. Первісні натуральні виміри. Система мір періоду Київської Русі та її особливості. Польсько-литовська метрологія XIV–XVII ст. Система вимірів Лівобережної України XVII–XIX ст. Створення міжнародної метричної системи та її запровадження в країнах світу. Українські народні міри.

Нумізматика і боністика. Предмет вивчення нумізматики. Нумізматична термінологія. Гроші в Стародавньому Світі. Гроші Давньої Греції та Риму. Гроші країн Європи часів Середньовіччя. Нумізматика України. Гроші давньогрецьких міст Ольвії, Херсонесу, Тіри та ін. Монети великих князів Київських Володимира, Святополка, Ярослава Мудрого. Грошовий обіг України XIV–XX ст. Сучасні українські металеві гроші.

Предмет і завдання боністики. Методика дослідження та використання боністичних джерел. Паперові гроші на теренах України у XVIII – на початку XX ст. Національні грошові знаки України XX–XXI ст. Паперові гроші сучасних країн світу. Цінні папери: класифікація, види, взаємозв'язки.

Історична геральдика. Предмет і завдання історичної геральдики. Основні правила складання гербів. Виникнення української національної символіки. Пролетарська і радянська символіка. Відродження національних традицій.

Сфрагістика. Предмет і завдання сфрагістики. Джерела сфрагістики. Сфрагістичний аналіз. Основні прийоми й методи вивчення печаток. Печатка як історичне джерело. Класифікація печаток. Історія використання печаток. Княжі, козацькі, церковні та особові печатки.

Генеалогія. Предмет і завдання історичної генеалогії. Джерела генеалогічної інформації. Термінологія спорідненості і властивості. Методика генеалогічного дослідження.

Топоніміка. Етноніміка. Ономастика. Іконографія. Предмет, основні поняття і завдання топоніміки. Предмет, основні поняття і завдання етноніміки. Предмет, основні поняття і завдання ономастики. Предмет, основні поняття і завдання іконографії.

Уніформознавство військове. Зброєзнавство. Фалеристика. Етикетознавство. Уніформознавство військове: предмет, основні поняття і завдання. Предмет, основні поняття і завдання зброєзнавства. Предмет, основні поняття і завдання фалеристики. Предмет, основні поняття і завдання етикетознавства.

Маргіналістика. Криптографія. Символіка. Емблематика. Предмет, основні поняття і завдання маргіналістики. Предмет, основні поняття і завдання криптографії. Символіка як спеціальна історична дисципліна: предмет, основні поняття і завдання. Предмет, основні поняття і завдання емблематики.

Історична демографія. Вивчення народонаселення й історична наука. Поняття та предмет історичної демографії. Зародження історичної демографії як науки. Розвиток історичної демографії на території України. Етнічна демографія. Сучасна історична демографія.

Дидактика історії.

Формування і становлення дидактики як науки в зарубіжних країнах: від періоду античності до кінця XIX ст. Поняття «дидактика» і «дидактика історії». Структура, предмет, функції і категорії дидактики. Виховання та освіта у первісному суспільстві і ранніх цивілізаціях. Розвиток дидактичної думки в античну епоху та період Середньовіччя. Розвиток дидактичних знань в період Відродження. Виникнення теорій навчання. Дидактичні системи І. Гербарта і Д. Дьюї.

Основні етапи становлення і розвитку дидактики історії в Україні. Розвиток освіти і науки в період Київської Русі. Формування єзуїтської освіти в литовсько-польській період. Становлення національної системи освіти в XVII ст. Братські школи. Роль Києво-Могилянської академії у розвитку освіти на українських землях. Розвиток історичної освіти в Україні в XIX – на початку XX ст. Реорганізація шкільної історичної освіти (1917 – початок 1930-х рр.). Становлення історії як навчального предмета та методики його викладання (середина 1930-х – середина 1950-х рр.). Зміни у викладанні історії (кінець 1950-х – початок 1980-х рр.). Нова парадигма освіти та реформування шкільної історичної освіти (середина 1980-х – початок XXI ст.).

Світові та європейські орієнтири сучасної шкільної історичної освіти та методики її викладання. Європейська шкільна історична освіта: тенденції розвитку її цілей і завдань в умовах євроінтеграційних процесів. Розвиток освіти України в контексті загальноцивілізаційних змін. Концепція історичної освіти в Україні. Визначення мети і завдань шкільної історичної освіти в Україні. Характеристика сучасної системи шкільної історичної освіти в Україні.

Зміст шкільної історичної освіти. Процес навчання. Поняття «зміст освіти». Основні теорії змісту освіти. Принципи і критерії відбору змісту освіти. Державні освітні стандарти. Види освіти. Поняття про процес навчання. Функції і структурні елементи процесу навчання. Діяльність вчителя та учнів у процесі навчання.

Шкільні курси «Історія України» та «Всесвітня історія». Особливості цілей і завдань «Вступу до історії». Цілеспрямованість предмета історії в основній школі. Специфіка завдань історичних курсів у старших класах. Зміст і погодинне навантаження курсів української та всесвітньої історії. Учніські компетенції з історії.

Організація процесу навчання історії. Сучасна система шкільної історичної освіти в Україні. Урок – основна форма навчання. Структура уроку. Типи уроків. Вимоги до сучасного уроку. Підготовка вчителя до уроку історії.

Форми навчальних занять з історії. Шкільна лекція. Семінар. Види нестандартних уроків. Нетрадиційні види семінарських занять: «круглий стіл», «карусель», «мозковий штурм». Дискусія і дебати як складові групової роботи учнів на уроці історії та методика їх проведення. Консультація, колоквиум, залік.

Формування історичних знань та пізнавальних умінь учнів. Контроль засвоєння знань і система оцінювання. Структура історичних знань учнів. Історичні факти та їх роль у вивченні історії. Класифікація історичних понять і термінів, методика їх формування. Методика вивчення особистостей. Поняття про уміння в методиці навчання історії. Загальна класифікація умінь. Хронологічні та картографічні компетенції. Перевірка знань та умінь учнів, оцінювання результатів навчання.

Методи та засоби навчання історії. Поняття про методи і засоби навчання історії, їх класифікація. Вибір методів і прийомів навчання. Усний виклад. Види бесіди. Наочні засоби навчання історії. Види наочних посібників. Умовно-графічна наочність. Історичні картини та портрети як історичне джерело. Навчання історії за допомогою різних видів текстів.

Самостійна робота учнів при вивченні історії. Поняття «самостійна робота» і «самоосвіта». Логічні завдання в роботі учнів при вивченні історії. Конспекти і робочі записи. Види самостійної роботи з підручником та додатковою літературою. Види роботи з історичними документами. Метод послідовно-текстуального вивчення джерел. Види

роботи зі статистичними даними. Види роботи з історичною картою. Види роботи з ілюстраціями.

Організація позаурочного процесу та позакласної роботи з історії. Зміст і завдання позакласної та позаурочної роботи з історії. Факультативні, додаткові, групові та індивідуальні заняття. Історичні гуртки. Домашня навчальна робота учнів. Олімпіади, конкурси, змагання. Екскурсійна робота. Проведення історичних вечорів, конференцій, диспутів і філософського столу в школі. Тиждень історії в школі: методика проведення.

Особистісно орієнтована та інтерактивна технологія навчання історії. Методологічні і теоретичні засади особистісно орієнтованого навчання. Світові та вітчизняні гуманістичні традиції особистісно орієнтованої педагогіки. Державні орієнтири освіти, направлені на розвиток особистості дитини. Технологія особистісно орієнтованого навчання історії. Вимоги до особистісно орієнтованого уроку історії. Історія виникнення та концептуальні положення інтерактивної технології. Структура уроку за інтерактивною технологією навчання. Інтерактивна вправа на уроках історії. Вимоги до особистості педагога.

Сучасний розвиток вищої освіти в Україні та за кордоном. Роль вищої освіти в сучасному світі. Гуманізація та гуманітаризація освіти у вищій школі. Реформування системи вищої освіти України у відповідності зі світовими стандартами. Основні етапи становлення і розвитку методики викладання історії у вищій школі України.

Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі. Нормативні документи вищих закладів освіти: освітньо-професійна програма, робоча навчальна програма, навчальний план і робочий навчальний план, індивідуальний навчальний план студента. Нормативні та вибіркові навчальні дисципліни. Науково-методичне забезпечення навчального процесу. Поняття видів навчання і форм організації навчального процесу. Основні види навчальних занять у вищих закладах освіти. Поняття «навчальна лекція». Обсяг і тематика курсу лекцій. Формування лекційних потоків. Вимоги до лектора вищого закладу освіти. Його права й обов'язки. Методика підготовки і проведення лекційних курсів із всесвітньої та української історії.

Основні види навчальних занять і педагогічного контролю з історії у вищій школі. Індивідуальні та групові навчальні заняття з історії у вищій школі. Семінарське заняття з історії у вищій школі. Види семінарських занять та методика їх проведення. Індивідуальне заняття: мета та контроль за його проведенням. Консультація: мета, види, обсяг часу її проведення. Складові, функції та види контролю навчальної діяльності студентів. Семестровий контроль: форми проведення, періодичність і терміни проведення. Допуск студента до семестрового контролю. Методика проведення семестрового екзамену, семестрового диференційованого заліку, семестрового заліку. Поняття «екзаменаційна сесія», строки її проведення і тривалість. Порядок повторного складання екзамену.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Л., Федосов В. М. Запорозька Січ як український феномен. Київ, 1995.
2. Багалій Д. Нарис української історіографії. Київ, 1994. 288 с.
3. Баран В. К. Україна 1950–1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. Київ, 1996.
4. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). Київ, 1999.
5. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. Київ, 1991.
6. Баран З. А., Качарба С. П., Сіромський Р. Б., Чума Б. П. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навчальний посібник. Київ: Знання, 2015. 533 с.
7. Баранков О. Г., Желіба О. О. Шкільний курс історії та методика його викладання: Навчально-методичний посібник. Ніжин, 2002. 132 с.
8. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та методи навчання історії: Монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 327 с.
9. Баханов К. О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти. Монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2005. 384 с.
10. Баханов К. О. Сучасний шкільний підручник з історії. Харків: Основа, 2009. 127 с.
11. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Кн. 1–2. Київ, 1994.
12. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
13. Бойко О. Історія України (запитання і відповіді). Київ, 1997.
14. Бойко О. Історія України у XX столітті (20–90-ті роки). Ніжин, 1994.
15. Бондар В. Дидактика: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: Либідь, 2003. 264 с.
16. Бондаренко Г. Спеціальні історичні дисципліни. Луцьк: Вид-во ЛДУ, 1997. 187 с.
17. Борисенко В. Й. Курс української історії. Київ, 1997.
18. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Київ, 1995.
19. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів, 1996.
20. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995.
21. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. Київ: Вища школа, 1994.
22. Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.
23. Войнаровський А. В. Вступ до спеціальних історичних дисциплін. Вінниця, 2012. 230 с.
24. Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
25. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 492 с.
26. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002. Київ: Либідь, 2004. 624 с.
27. Голиш Г. М. Історія історичної науки від найдавніших часів до кінця XIX століття: підручник. Черкаси: Вертикаль, 2015.
28. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
29. Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі: Навчальний посібник. Харків: ФОП Шейніна О. В., 2009. 327 с.
30. Горохівський П. І. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: Курс лекцій. Умань: ПП Жовтий О., 2012. 256 с.
31. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995.

32. *Грицак Я.* Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 1996.
33. *Грушевський М.* Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. Київ, 1991–1998.
34. *Гунчак Т.* Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. Київ, 1993.
35. Давня історія України. Кн. 1–2. Київ, 1994–1995.
36. *Даниленко В. М., Кокін С. А.* Всесвітня історія. Хронологія основних подій. Київ, 1997.
37. *Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С.* Сталінізм на Україні (20–30-ті роки). Київ: Едмонтон, 1991.
38. Джерелознавство історії України: довідник: навч. посіб. для студ. вузів / Я. С. Боровський, М. Я. Варшавчик, І. Н. Войцехівська та ін. Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 212 с.
39. *Дзиговський О. М.* Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. Одеса, 2000.
40. Довідник з історії України. Т. 1–2. Київ, 1993–1995.
41. *Дорошенко Д. І.* Огляд української історіографії. Київ, 1996.
42. *Дорошенко Д.* Нарис історії України. Т. 1–2. Київ, 1991.
43. *Дубінський В. А.* Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2005. 82 с.
44. *Єфименко О.* Історія України та її народу. Київ, 1992.
45. *Жорнова О. І., Жорнова О. І.* Організаційно-методичні засади викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Київ, 2011.
46. *Жорнова О. І., Жорнова О. І.* Практичні засади методичної компетентності викладача ВНЗ : робочий зошит. Київ, 2013. 96 с.
47. *Залізняк Л. Л.* Археологія України. Київ, 2005.
48. *Залізняк Л. Л.* Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
49. *Зашкільняк Л.* Методологія історії: від давнини до сучасності. Львів: Вид-тво ЛНУ ім. І. Я. Франка, 1999. 228 с.
50. *Заяць А. Є.* Спеціальні історичні дисципліни: навчальний посібник. Львів: Львів. нац. ун-т, 2010. Зошит 1: Археографія. 120 с.
51. *Іваницька О. П.* Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Вінниця, 2003.
52. *Ісаєвич Я.* Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. Львів, 1996.
53. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
54. Історія України в особах IX–XVIII ст. Київ, 1993.
55. Історія України в особах XIX–XX ст. Київ, 1995.
56. Історія українського війська. Т. 1–2. Львів, 1992–1996.
57. *Калакура Я.* Історичне джерелознавство. Підручник. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
58. *Калакура Я. С.* Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2012. 496 с.
59. *Касьянов Г.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. Київ, 1995.
60. *Когут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини (1760–1830). Київ, 1996.
61. *Козицький А.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр): курс лекцій. Львів: Афіша, 2000. 159 с.
62. *Колесник І. І.* Українська історіографія XVIII – початок XX ст. Київ: Генеза, 2000. 254 с.
63. *Колесник І. І.* Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.

64. *Конончук І.* Джерелознавство: Навчально-методичний посібник. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
65. *Косик В.* Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
66. *Котляр М.* Історія України в особах. Давньоруська держава. Київ, 1996.
67. *Котляр М., Кульчицький С.* Довідник з історії України. Київ, 1996.
68. *Коцур В. П., Коцур А. П.* Історіографія історії України: Курс лекцій: Навчальний посібник. Чернівці, 1999. 520 с.
69. *Крижановська О. О., Крижановський О. П.* Історія середніх віків: вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Київ, 2004.
70. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія. У 3-х кн. Київ, 1995.
71. *Крип'якевич І.* Історія України. Львів, 1992.
72. *Кульчицький С.* Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). Київ, 1996.
73. *Курилів В.* Методика викладання історії. Курс підвищення кваліфікації вчителя історії. Навч. пос. Харків; Торонто: Ранок, 2008. 256 с.
74. *Левітас Ф. Л., Салата О. О.* Методика викладання історії: Практикум для учителя. Харків: Основа, 2007. 112 с.
75. *Макарчук С. А.* Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
76. *Макарчук С. А.* Джерелознавство історії України: Навч. посібн. Львів: Світ, 2008. 512 с.
77. *Малафійк І. В.* Дидактика. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 397 с.
78. *Малихін О. В.* Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2014. 262 с.
79. *Міронова І. С.* Історичне джерелознавство та українська археографія. Спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: [навчальний посібник]. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 176 с.
80. *Моця О. П.* Населення південноруських земель IX–XIII ст. (за матеріалами некрополів). Київ, 1993.
81. *Моця О., Ричка В.* Київська Русь: від язичництва до християнства. Київ, 1996.
82. *Нагаєв В. М.* Методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. Київ: ЧП, 2007. 211 с.
83. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки 1918–1945: Навчальний посібник / З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, С. П. Мовчан, М. М. Швагуляк. Львів: Афіша, 2005. 288 с.
84. *Павленко Ю., Храмов Ю.* Українська державність у 1917–1919 рр. Київ, 1995.
85. *Перехрест О.* Історична хронологія. Черкаси: Вид-во ЧДУ, 1999. 125 с.
86. *Підкова І., Шуст Р.* Довідник з історії України. Ч. 1–2. Львів, 1994.
87. *Полонська-Василенко Н.* Історія України. Т. 1–2. Київ, 1995.
88. *Пометун О. І., Фрейман О. О.* Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с.
89. *Рибалка І.* Історія України. Ч. 1–2. Харків, 1995–1997.
90. *Рубель В. А.* Історія середньовічного Сходу. Київ, 1997.
91. *Сергійчук І. М.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.). Суми, ІЗТД «Університетська книга», 2002. 288 с.
92. *Слюсаренко А., Томенко М.* Історія української конституції. Київ, 1993.
93. *Смолій В. А., Степанков В. С.* Богдан Хмельницький. Київ, 1995.
94. *Смолій В. А., Степанков В. С.* Українська державна ідея. Київ, 1997.
95. Спеціальні історичні дисципліни: навч.-метод. комплекс / Упор. В. В. Карпенко, І. І. Кривошея. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 94 с.
96. *Старева А. М.* Методика навчання історії: особистісно-орієнтований підхід: навчально-методичний посібник. Частина І. Миколаїв: «Ліон», 2007. 150 с.

97. *Старева А. М.* Методика навчання історії: особистісно-орієнтований підхід: навчально-методичний посібник. Частина II. Миколаїв: «Ліон», 2007. 200 с.
98. *Стефанюк Г. В.* Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2013. 129 с.
99. *Стрижак В. М., Мітягін В. Ю.* УСЕ: Всесвітня історія: навчально-довідковий посібник. Київ: Майстер-клас, 2007. 2008.
100. *Субтельний О.* Україна: історія. Київ, 1993.
101. *Терещенко Ю.* Україна і європейський світ. Київ, 1996.
102. *Терно С. О.* Теорія та методика навчання історії: Практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спец. «Історія та археологія». Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 36 с.
103. *Толочко П. П.* Історичні портрети з історії давньоруської і європейської політики X–XIII ст. Київ: Наукова думка, 1990.
104. *Толочко П. П.* Київська Русь. Київ, 1996.
105. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Київ, 1994.
106. Українська історична дидактика. Київ: Генеза, 2000. 367 с.
107. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2004.
108. *Шаповал Ю.* Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. Київ, 1993.
109. *Яковенко Н.* Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
110. *Ясь О. В.* Історіографія, як термін, поняття та дисципліна // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е–Й. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Istorijgrafija_termin

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
«ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Київська Русь.
2. Галицько-Волинська держава.
3. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
4. Становище українського населення в Речі Посполитій.
5. Запорозька Січ в історії України.
6. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр.
7. Руїна. Гетьманщина.
8. Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії.
9. Українські землі у складі Австро-Угорської імперії.
10. Україна в роки російської революції 1905–1907 рр.
11. Україна в Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
12. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
13. Українська Держава П. Скоропадського.
14. Доба Директорії УНР. Отаманщина.
15. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
16. УСРР в умовах нової економічної політики.
17. Національна політика в УСРР в 20-х рр. XX ст. Українізація.
18. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932–1933 рр.
19. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
20. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).
21. Україна часів Другої світової війни. Бойові дії на території України в 1941–1942 рр. Окупація.
22. Рух опору на території України. Звільнення українських земель від окупантів у 1943–1944 рр.
23. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
24. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кінець 50-х – початок 90-х рр. XX ст.).
25. Хвилі української еміграції. Українська діаспора.
26. Україна на шляху до суверенітету. Проголошення незалежності. Успіхи і труднощі державотворення в Україні (1991–2004 рр.).
27. «Помаранчева» революція. Внутрішня та зовнішня політика В. Ющенка. Зміни до Конституції України.
28. Президентські вибори 2010 р. Внутрішня і зовнішня політика України 2010–2013 рр. Наростання кризових явищ. «Революція Гідності» в Україні.
29. Розвиток України за часів президентства П. Порошенка. Проблеми реформування економіки. Україна і зовнішній світ. Війна на Сході України.
30. Російсько-українська війна (2022–2023 рр.).

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Типологічна характеристика грецьких полісів: Афіни та Спарта.
2. Завоювання Олександра Македонського. Епоха еллінізму.
3. Історія Риму: царський та республіканський періоди.
4. Принципи політичного управління в Римі доби принципату.
5. Візантійська імперія: етапи історичного розвитку.
6. Слов'янська колонізація Балканського півострова (VI–VII ст.).
7. Зародження та розвиток ранньофеодальних монархій в Західній Європі (V– X ст.).
8. Епоха вікінгів у Європі (VIII–XI ст.).
9. Сеньйоріальні (ленні) монархії в країнах Західної Європи.
10. Передумови, перебіг та історичні наслідки Хрестових походів.
11. Станові монархії в країнах Західної Європи (XIV–XV ст.).
12. Столітня війна: передумови, етапи, результати.
13. Історія Центрально-Східної Європи в період високого середньовіччя.
14. Гуситський рух: ідеологія, представники, здобутки.
15. Формування станової монархії в Польщі (XV–XVI ст.).
16. Реформація та Контрреформація в Європі.
17. Тридцятилітня війна: етапи, новації, релігія, геополітика.
18. Англійська революція та становлення парламентської монархії (40–80-ті рр. XVII ст.).
19. Війна за незалежність та формування Сполучених Штатів Америки.
20. Французька революція кінця XVIII ст.
21. Віденський конгрес та його рішення.
22. Франція у «довгому XIX столітті»: зміни форм правління.
23. Революції 1830-х–1840-х рр.: ліберальні та національні вимоги.
24. Рісорджіменто й об'єднання Італії.
25. Проекти об'єднання Німеччини. Утворення Німецької імперії.
26. Колоніальна політика Заходу в XIX – на початку XX ст.: основні тенденції та напрямки.
27. Становлення незалежних держав на Балканському півострові в XIX – на початку XX ст.
28. Велика війна 1914–1918 рр.: причини, інновації, наслідки.
29. Паризька мирна конференція 1919–1920 рр.: Версальсько-Вашингтонська система договорів.
30. Світ на початку XXI ст.: цивілізаційні виклики.

АРХЕОЛОГІЯ

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Класифікація археологічних пам'яток.
3. Характеристика основних етапів розвитку археологічної науки в Україні.
4. Археологічна періодизація кам'яного віку.
5. Пам'ятки мустьєрської культури на території України.
6. Неандертальські поховання в Криму.
7. Доба мезоліту як етап переходу до нових форм господарювання.
8. Археологічні культури мезоліту.
9. Хід та наслідки «неолітичної революції».
10. Землеробсько-скотарські культури неоліту.
11. Впровадження у виробництво міді та його наслідки.
12. Землеробські культури епохи енеоліту.
13. Скотарські культури епохи енеоліту.
14. Впровадження у виробництво бронзових знарядь та його наслідки.
15. Культури бронзового віку Лівобережжя України.
16. Культури бронзового віку Правобережжя України.
17. Впровадження у виробництво залізних знарядь та його наслідки.
18. Особливості пам'яток Черноліської культури в окремих регіонах її розповсюдження.
19. Археологічні пам'ятки кіммерійців на території України.
20. Військова справа та мистецтво кіммерійців.
21. Кургани скіфської знаті у Північному Причорномор'ї.
22. Археологічні пам'ятки сарматів на території України.
23. Античні пам'ятки Нижнього Подністров'я.
24. Античні пам'ятки Нижнього Побужжя.
25. Характеристика археологічних пам'яток зарубинецької культури.
26. Локальні варіанти черняхівських старожитностей.
27. Археологічні пам'ятки готів на території України.
28. Археологічні пам'ятки гунів на території України.
29. Археологічні пам'ятки корчацько-празької культури на території України.
30. Культура Лука-Райковецька та її пам'ятки.

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

1. Історичні погляди мислителів Київської Русі та Галицько-Волинської держави.
2. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба.
3. Історичне письменство та антикварний напрямок в українознавстві XVIII – початку XIX ст.
4. Українська історіографія XIX ст. у контексті національного відродження в Україні.
5. Внесок М. С. Грушевського у розвиток української історіографії.
6. Українська радянська історіографія (1920-ті – початок 1980-х рр.).
7. Українська історіографія доби другого інтелектуального ренесансу (друга половина 1980-х – 1990-ті рр.).
8. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть. Сучасні завдання української історіографії.
9. Речові джерела та їх види.
10. Зображальні джерела та їх види.
11. Усні джерела та їх види.
12. Лінгвістичні джерела та їх види.
13. Писемні джерела та їх види.
14. Джерела Давньоруського періоду.
15. Джерела з історії України польського та литовського походження, Козацької держави.
16. Періодика як вид історичного джерела. Класифікація періодичних видань.
17. Мемуари як історичне джерело. Класифікація мемуарів.
18. Археографія – провідна джерелознавча наука. Археографічні комісії в Україні XIX – XX ст.
19. Палеографія. Історія виникнення писемності. Книгодрукування і стародруки.
20. Історична хронологія. Види календарів і походження назв місяців.
21. Історична метрологія. Створення міжнародної метричної системи та її запровадження в країнах світу. Українські народні міри.
22. Нумізматика і боністика. Грошовий обіг в Україні X–XIX ст. Національні грошові знаки України XX–XXI ст.
23. Історична геральдика. Основні правила складання гербів. Відродження національних традицій.
24. Історична демографія. Вивчення народонаселення й історична наука. Розвиток історичної демографії в Україні.
25. Етапи становлення і розвитку дидактики в Україні. Роль Києво-Могилянської академії у розвитку освіти на українських землях.
26. Зміст шкільної історичної освіти. Процес навчання.
27. Основні форми організації навчальної роботи з історії у школі.
28. Методи та засоби навчання історії.
29. Особистісно орієнтована та інтерактивна технологія навчання історії.
30. Основні види навчальних занять і педагогічного контролю з історії у вищій школі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Екзаменаційний контроль проводиться у відповідності до навчального плану. Питання, що виносяться на екзамен, складаються на основі навчальних програм. Повнота відповідей студентів визначається та фіксується відповідно до декількох шкал оцінювання: оцінка за підсумкову атестацію з комплексного атестаційного екзамену є сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за відповіді за кожним з питань, передбачених чинною програмою.

Атестаційний екзамен проводиться в усній формі. Білет складається з чотирьох питань (археологія; всесвітня історія; історія України; спеціальні історичні дисципліни). Відповідь на кожне питання оцінюється в 25 балів. Загалом $25 \times 4 = 100$ балів.

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти перший: бакалаврський
Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 032 «Історія та археологія»
Семестр VIII

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0 до атестаційного екзамену

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Типологічна характеристика грецьких полісів: Афіни та Спарта.
3. Галицько-Волинська держава.
4. Історичне письменство та антикварний напрямок в українознавстві XVIII – початку XIX ст.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 10 від 30 березня 2023 року

Завідувач кафедри _____

Міронова І.С.

Оцінювання повноти відповідей студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінювання кожного питання атестаційного екзамену:

- **24-25 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **21-23 бали** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;
- **17-20 балів** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, які стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
- **13-16 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна-дві несуттєві помилки;
- **9-12 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;
- **5-8 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;
- **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

**Шкала оцінювання результатів складання атестаційних екзаменів:
національна та ECTS**

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	Відмінно (відмінна відповідь лише з незначною кількістю помилок)
82 – 89	добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75 – 81	добре	C	Добре (в загальному вірна відповідь з певною кількістю суттєвих помилок)
67 – 74	задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60 – 66	задовільно	E	Достатньо (відповідь задовольняє мінімальним критеріям)
35 – 59	незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання в цьому навчальному році)
1 – 34	незадовільно	F	Незадовільно